Titel u. 25 Taf.

laar

De Vries 18.

Gravures van J. H. Wierix

in bruikleen
van de Hr Baron Berg

Recht
Ghebruyck ende Misbruyck
Van tydlicke Have.

Welckers sin-rijcke af-beeldingen van D. V. Coornhert zyn bedacht / oock met zyn eygen hand in 't koper gesneden. Hier by is gevoeght 't bedrogh des Werldts/ of het lutje en leckere leven door *Pandulphus Collenutius*, mede den Lof-zang van 't Goud/ oock Gedichten op den *A. B. C.* alles in seer leer-lycken Dicht seer stichtelyck en vermakelyck gestelt.

Van Ryckdom, Nodruft en Gebreck ick beluyck,
't Onzaligh Misbruyck, mettet zaligh gebruyck.

T' AMSTELREDAM,

Voor Dirck Pietersz. Boeckverkooper / wonende op 't Water/ inde witte Persse/ recht tegen over de Koren-Merckt.

Aan den

LESER,

Op
Des Dichters naam.

D*Ie rijck* en mild is/ laat sich hier mercken/
Vol kaarssen der kennes/ die opentlyck lichten/
Koorn, Wyn en voedsel/ tot 's Geests versterckẽ/
Hert elyck uytdeelende/ om elck een te stichten.

Dueghd verhueghd.

S O O *vele loff en danck den* Wys-gier *werd gegheven,*
Dat hy het recht gebruyck van 's menschen tonge leerd';
Komt hier oock K O O R N H A R T *toe, die ons heeft voorgeschreven,*
Hoe datmen tydlyck goed oft wel oft quaed regeert.

DEn Koffer is niet quaet
Waer in den Ryckdom staet,
Noch Ryckdom geen qua' zegen,, geeft:
Maer quaed is hy, die 't goed
Veel meerder eer aen-doet,
Als daer by 't van gekregen,, heeft.

SONNET.

ACH breyneloose mensch! segt doch eens door wat reden
Dat ghy de Ryckdom pryst, en d'Armoed soo veracht?
Meynd ghy dat dees of die u schade met hem bracht?
Is 't ysers schuld dat ghy 't tot Swaerdt oft Ploegh wilt smeden?

Het schadelijck misbruyck, en d'overdadigheden
Die ghy laes! selve pleeght, doen dat ghy onbedacht
Als in u eygen vuyr, en onderganck versmacht:
't Is beyde goed, kund ghy slechts u gemoed bevroeden.

Swijght dan ghy *Satyr* swijght, dat ghy dyn ruygen baerdt
In *Promethei* vlam versenght hebt, leert den aerdt
En 't recht Gebruyck van dien: wat hebt ghy soo te nad'ren?

Wel seyd de gulde spreuck, dat *Niemand komt in nood*
Oft dedet selve, want Rijckdom, noch Armoed groot
U quetst, maer wan-gebruyck en onmaat in't vergad'ren.

Siet niemand sich genoeght; 't zy arm of rijck, maer droevigh
Elck klaeght van zyn gebreck: den armen brood begeerd,
De rijcke sucht om goud; en syn zy beyd behoevigh,
Soo is noch d'arme rijckst, als wien het minst ontbeerd.

Ryckdom ende armoe zyn goed noch quaed.

Proverbiorum 17. *vers*.1.

Eenen drooghen beete/ daer men hem aen genoegen laet/ is beter dan een huys vol geslachts Vees met twiste.

Na des Menschen gemoed neemt alle dingh zyn beelde:
't Weeldigh Paradys en was Adam geen weelde.
Zoo en is den armen/ die in God kan verblyden/
Zyn gebreck geen gebreck/ maar oeffeningh van stryden.

Recht GEBRUYCK Ende MISBRUYCK Van tydlicke Have.

IN tydlick goed vindtmer Arm, Middelbaar, en Ryck:
't Leven der Armen, waant elck Mensch ellendigh;
't Gemeene pijnlick, omme d'arbeyd bestendigh,
Maar 't rycke zaligh, door weeldes valsche blijck:
Dus jaaght elck na rijckdom met geweld oft practijck,
Door 't verkeerde oordeel verleyd zynde schendigh.
Want 't is niet buyten, maar in elck inwendigh,
Zo wat verblyd oft bedroeft ons leven al gelyck.
Men vindt zo wel rycken als armen die trueren:
Immers de grootste druck, druckt den grootsten dueren;
Alsmen groote vrueghde in kleyne huttekens ziet.
Dit moght niet zyn, zo d'uyterlyckedingen
Uyt haren aard vreughd oft druck noodlyck voortbringen:
Dus baart ryckdom geen lust, noch armoe geen verdriet.

A.

ATys des machtigen Cresus Zoon,
Was stom, noyt mensch hoorden hem spreken,
Tot dat een vyandt des Conincx persoon
In knechts habijt wilde deursteken,
Daer is des Zoons liefde gebleken,
Deur 's Vaders noodt binnen zyn woningh,
De stomme sprack met ernstelyck smeken,
Och steeckt niet vriendt, dit is den Koningh.

Zo de Mensch is, zo is hem alle ding.

Matth.6. vers.22.23.

De keersse des Lichaems is de ooghe: indien dan u ooge eenvoudigh is/ soo sal geheel u lichaem luchtigh wesen: maer indien u ooge boos is/ soo sal gheheel u lichaem duyster wesen.

Rijck vergat Job God niet/ maar deylde overvloedigh;
Arm lasterde hy niet/ maar prees God gelyckmoedigh.
Godsvruchtigheyd is nut tot allen dingen gemeyn:
Den reynen ist al reyn/ den onreynen ist al onreyn.

DEr dingen recht gebruyck brengt vrolicheyt en baat,
Maar 'tmiſbruyck geeft ſchade met ſchuldige pyne.
De dronckaart zuyckt zieckte uyt gezonden Wyne:
Want zyn zotheyd en kent haar kracht, eynde, noch maat.
Daar tegen bruyckt wijſheyd, die des dings aard verſtaat,
Tot gezontheyts luſt oock doodelycke venyne.
Gezond treedmen veyligh door doornen in de Woeſtyne,
Als een doornige voet pynlick op pluymen ſtaat. (vecht;
Gryptmen 't Swaard by der ſnee, 't quetſt den dwaas in 't ge-
Maar hy quetſt zijn vyandt die 't wyſſelijck grijpt by 't hecht:
Den vroeden iſt al nut, den narren iſt al tegen:
Rijckdom en Armoe zyn van ſelfs goed noch boos:
't Hindert al d'onwyſen, 't helpt al den vroeden loos.
Zoo veel is aen 't Gebruyck of Miſbruyck gelegen.

B.

BY Rodes quam een groot Philoſoof
Met anderen ſchip-brokig naeckt op de ſtrant,
Ind' Stad kreegh zijn Wyſheyd ſulck geloof,
Dat hem elck beſchonck met milder hant:
D'ander reyſden na hen Vaderlant,
Seght daer dat ſy heur kinders erven:
(Sprack hy) boven 't gelt, geleerdt verſtant,
Dat 's Ryckdom die mach niet bederven.

Wat overvloed, nodruft, en gebreck is.

Ecclesiast.29. vers.28.

Het is ghenoegh tot desen leven/ wie water en broodt /kleederen en huys heeft/ daer hy zynen noodruft mede bedecken kan.

By een gants Koninghrijck d'armoe Achab bedroefde/
Als hy door waan-gebreck Naboths Wyngaard behoefde.
Daar tegens konste Paulus arm schynende rijck /zyn:
Hy is waarlyck ryck/ die 't hem al laat gelyck// zyn.

DE nodruft ghenoeghzaam voor een welvarend lijf,
Is kost tot voedsele, ende kleed om te decken; (ken;
De kost kost zeer lettel, daar honger kock magh strec-
't Kleed deckt zonder purper, 't warmt sonder steecksel stijf.
Daar aan kleed, brood, oft born ontbreeckt nodrufts gherijf,
Dat 's ghebreck: heeftmens oock om nau uyt te trecken
Kost en kleed, dats nodruft; maar kanmens breed recken
Boven nodruft, tot lust, dats overvloeds bedrijf.
Een hoos sluytende om 't been, werd nodruft gheleecken,
Neemtmer af, al ist kleyn, daer moet an ghebreecken:
Een wyde box houdt veel, al verliest zy een darm.
Zulck heeft ghenoegh, ja veel die zich arm waant met smert,
Een ander heeft lettel, en is rijck in zijn hert.
Waan heerschapt de werld, waan maackt rijck en arm.

C.

COningh Agesilaus wert ghevraaght,
Watmen den Jonghers best mocht leeren,
Dat elck (seyd' hy) in d'outheyt bedaacht,
Meest sal pleghen, dats Deughd vol eeren,
Gheen goedt vermach deughd t'ontberen,
Wie mocht oyt wyser antwoort gheven?
Och sachmen ons Jeughd deughd hanteren,
Men sou min segghen en meer beleven.

Onschuldighe armoe.

Iob. 1. 21. Ick ben naeckt van mijns Moeders lijf ghekomen/ naeckt sal ick daer weder henen varen: De Heere heeft het ghegheven/ de Heere heeft het genomen; Den naem des Heeren zy ghelooft.

Was Jobs groote rijckdom niet van den Heer ghekomen?
Wie anders dan de Heer heeft die weder ghenomen?
Komet dan bey van God/ zoo moet het oock bey ghoed// zijn:
Die dit recht verstaat/ zal in bey ghelijck van moed// zijn.

DE Menſch komt in gebreck buyten oft met zijn ſchuld:
Onſchuldigh werdter veel ghebreckigh gheboren;
Onſchuldigh hebben veel hun have verloren;
Wel hem die zulx ghedooght met Iobs loflijck gheduld.
God gheeft elck dat beſt is, want hy met haaf vervult
Den weecken, dien 't ghebreck tot wanhoop zou bekoren;
En maackt arm den ſtouten, die na luſt zou ſporen.
En zijn God verachten als Kemel hoogh ghebult.
Zoo wel als de rijckdom komt armoe van Gode,
Die zend dat hy voorziet elck te zijn van node:
Zaligh zijn die armen die hen des niet en belghen,
Die 't onſchuldigh gebreck van Gods hand ontfanghen,
En als bitter dranck, met zeker verlanghen
Na 't ghemoeds ghenezingh, blydelick in zwelghen.

B.

DEdalum ſaghmen veyligh vlieghen,
Maar Icarus verdranck met rouwen,
Deſe liet hem deur hoogheyd bedrieghen,
Als ſich de Vader neer koſt houwen,
Die dorſt zijn vlucht niet ſeer betrouwen,
't Vremde pluymſel had' hem niet verblent:
Waarlyck elck hoord zyn ſtaat t'aanſchouwen.
Gheruſtelyckſt leeft hy die-men minſt kent.

Schuldighe armoed.

Proverb. 23. *vers.* 21. Want de suppers ende slempers verarmen / ende een slaper moet verscheurde kleederen draghen.

Proverb. 19. 15. Luyheyt brenght slaap / ende een ledigh gaende ziele sal hongher lyden.

Overdaad verarmde den zoone verloren/
Onachtsaamheyd bracht kaf onder 't goede koren/
En slapen traagh stoot buyten de maaghden gheck:
Dees drie zijn meest oorsaeck van alle schuldigh ghebreck.

'T Schuldighe ghebreck vol wroeghens oneerlijck,
Komt van God, noch van menſch, maar van eyghen
gheckheyd:
Die verdoet of verzuymt, dat der ouders vreckheyd
Dick t'zamen heeft gheſpaart door 't ſparen vermeerlijck:
De quiſt-ghoed braſt en pronckt boven zijn ſtaat heerlijck,
En ydelt zijn borze door ſtroijende leckheydt,
Uyt zotte mildigheyd, die haaſt tot ghebreck leydt,
En maackt den ghever een arm bidder deerlijck,
Die 't ghoed oock verwaarlooſt en onachtzaam verzuymt,
Smaackt benaude kommer na een weeldighe ruymt,
Niet zonder verachtingh en ſmartelijck wroeghen:
Maar die d'arbeyd vreeſt, den traghen ſlaap bemint,
En van 't hoopken af teert, werd arm eer hy 't verzint,
't Werd kleyn daar men af neemt zonder by te voeghen.

X.

EEn jongh Herder plach dick te roepen,
Helpt, den Wolf heeft my een Schaap ontſchaackt,
Quamen de Herders dan by hem lopen,
Hy zey, ick zie maar of ghy oock waackt,
Daar naar heeft de Wolf een Schaap ghekaackt,
Hy riep, niemant liep, doe dacht den zot
Die vant lieghen ghewoonte maackt,
Al ſeyt hy waar, men achtet voor ſpot.

Van de ghierighe Bedelaar.

Proverb. 20. vers. 4.

Om der koude wille en wil de luye niet ploeghen: soo moet hy oock in den Oogste bedelen/ ende niets verkryghen.

D'onschamel Bedelaar gheen aalmoes en betaamt;
Toeckt na eerlijck ghebruck/ die houdt in eeren de schaamt.
Want d'onschamele werdt van d'eersuchtighe ghevoedt/
Als de schamel verderft door zijn schandvluchtigh ghemoedt.

'T Ghemeenste ghebreck by den ghemeenen armen,
Is luyheyd vet gevoed door 's volcx mild ontfarmen.
De traghe is onschamel, oft groothertigh in 't quaad;
D'onschamele is gierigh oft een lecker vraat,
En veracht verachting, vliedt arbeydt, soeckt ghemack,
Ende volght stadelijck den rijcken troggelzack:
Die hem zonder hazaard zeker magh gheneeren:
Want men gheeft hem veel meer dan hy magh verteeren:
Ende dat byzonder in den dieren tyden,
Als elck mildelijck deylt om Gods straf te myden.
Want dan een stuck droogh broods, dat sy meest verkoopen,
Meer gheldt, dan vier stucken in ghoey tijd kan beloopen,
Zoo valt de ghemeen scha, des bedelaars meeste baat,
Zoo komt 't gheld in 't strick daar 't langzaam uyt gaat,
Sy krygen veel meer broods dan sy moghen eten,
En haar vruchtbaarste kleed is ghelapt en versleten:
Dus werdt dick by dees bedelaars gheltgierigh
't Kleyn bedel pennincxken van d'aelmoessen vierigh,
Tot seer groote schatten en ridderlijcke sommen:
Want toe, zonder afdoen, tot grootigheyd moet komen.
Och of de Overheyd zoo wacker hier op paste,
Datmen 't land van dees last, door lastigh werck ontlaste.

F.

F*abricius Raadsman van Romen*
Was van Have arm, van Deughde rijck.
Tot hem zijn Legaten ghekomen
Zijn jonst te koopen met schencx practijck.
Zynen moet bleef onbeweeghlijck,
Want soberheyt versmaetster van geld,, was,
Mint dan Deughd Zoon, daar hebdy blijck
Dat eere oyt met haar verzeld,, was.

Smetsende Bedelaars.

Proverb.33. vers.27.en 28.

Het Jock ende stricken buyghen den hals: eenen boosen Knecht stocken en kluppelen. Drijft hem ten arbeydt dat hy niet ledigh en gae.

Die eens schaamt en eer ter kercken heeft ghebracht/
Leeft boven zijn ghevers in lujer weelden sacht:
's Volckx mildheyd versmetst hy avond en morghen/
En laat zorgheloos den voghelkens zorghen.

D'Onſchamele bidder zoo gulzigh en trage,
Ziende des bedels vrucht van daghe tot daghe,
Schadeloos, en ſeker, oock boven behoefte;
Verlaat ſich daar op: zoo dat dit geboefte
Vaſter betrouwen heeft op 's volx mildigheyd zot;
Dan de naam-Chriſtenen op den gaaf-rijcken God.
Dit zijn Sacrilegers, die ſmetſen en ſtelen
D'aalmoeſſen, die elck meend Chriſto in d'armen te delen.
Dit zijn Weſpen onnut, die overdadelijck
Goede arbeyds winſt verdoen met arbeyd ſchadelijck.
En dit zijn dieven, boven al baſt waardigh;
Vertragende d'aalmis, die voormaals was vaardigh;
Want als de Gevers zien, dat veel traaghlijck verzuymen
Hun ſelfs eerlijck gewin, ende eens anders verſluymen,
Verbraſſen, verſmetſen, avond en morgen;
Beginnen ſy te recht twyfelick te zorgen,
Dat hun gifte mocht vallen in die looze vuycken:
Dan geeftmen traaghlijcker; des veel ydel buycken
Den waardigen aalmis dieflick werdt geſtolen
Van dees trage Weſpen. Vindmen dan geen Molen?
Geen Dijcken? geen Galey? geen ander nutte dingen
Om die ſtercke luijaards tot arbeyd te bedwingen?

G.

GHelijck 't volck de hand voor de neuſe voert,
Alſmen paſſeert voor-by een privaat,
Oft daarmen een ſtinckende gote roert,
Tot dat den vuylen ſtanck vergaat:
Soo ſtopt u ooren waar ghy verſtaat
Dat achterklap yemands ſchand' omwroet,
Want ſoo ſtanck deur reuck int lichaem ſlaat,
Soo brenght achterklap ſond' int gemoedt.

Quaad-doenders.

Ephes. 4. 28.

Die ghestolen heeft / en stele niet meer: maer arbeyde liever / ende wercke dat goet is met zyne handen / op dat hy hebbe te gheven den ghenen die noodt heeft.

Mildelijcker voedtmen den ledighen stercken/
Wanmense wijslick dwinght tot landnutte wercken:
Zoo maackt zotte mildheyd den landen vol ghebroeft/
Dat den vromen met dieft/ roof/ en moord bedroeft.

D' Ander traghen zijn tot bedelen te hooghmoedigh,
Des sy tot dieft, geweld, of wanhoop komẽ spoedigh.
Die niet goeds willen doẽ, end' hen quaad doen scha-
Steelen eens anders haaf, tot spijs haarder lichamen: (men,
Op hoop van bedecktheyd stil en behendelijck.
Andere achten 't stelen als 't bedelen schendelijck;
Dees rooven, zetten af, en moorden met smerten.
Maar die zoo eerlijck zijn, dat sy uyter herten
't Quaad doen zo wel vreezen als den arbeyd moeijelijck,
Werden dul, oft eynden haar leven verfoeijelijck,
Met zwaard, put oft strick, der wanhopen spinsele.
Dits van d'eewighe dood het tijdlick beginsele:
Waar hongher oft schande hier niet liever te wenschen?
Beschermt hier voor (o Heer) alle de traghe menschen,
Oock voor dieft, gheweld, en voor alle quaden;
Maar immers voor wanhoop, vyand uwer ghenaden.

H.

Heeft d'anghel den visch eens bedroghen,
Onder elck aas zy dan sulx beducht,
Is de Duyf den Havick ontvloghen,
Sy vreest voor alder vloghels gherucht,
't Schaap dat des Wolfs tant is ontvlucht,
Binnen 't stal (als Monick in Cel) rust,
Maar al rooft lust, alder deughden vrucht,
Noch mint elck mensch de valsche wellust.

Rechte Armen.

Matthei 25. vers. 40.

Soo wat ghy eenen van desen mynen minsten broederen ghedaen hebt / dat hebt ghy my gedaen.

Christus bleef in den nood / Barrabas kreegh 't leven;
Gods armen verzuymtmen / den schelmen werd gegeven;
De vrome lijd honger / de trage is zat en even vet:
Elck werpt zijn aalmis wegh / niemand op 't wel geven let.

BEhalven den luijen, vindmen noch rechte Armen, (mē.
Iong, oud, kranck, winneloos, waardig des volx ontfar-
Kinderen, gryzen, ziecken werden hier te land gevoet,
Langs ſtraat oft in ſtichten van der rijcken overvloed:
Maar de winneloofe, die geen rechte winſt verzuymt,
Noch boven de nodruft niet en teert in zijn ruymt,
Ziende zijn naarſtigheyd niet genoegh te vermogen,
Tot brood voor wijf en kind, die honger gedogen,
En niet willende dieft of roof, wijckt den herden nood,
Verkoopt treurigh zijn ſchaamt om een ſtuxken droog brood.
Zoo dees niet verleckert aan 's biddens luy gemack,
Maar werck bekomende ſcheyt van den troggelzack,
Zijn brood met zweet verdient, na arbeyd ſpoord begeerlijck,
Kleyn teert, en God danckt, bruyckt hy zijn armoe eerlijck;
Gave God, datmen hier met geven wel vaardigh
Voorquam 't nootlick bidden van zulck ontfanger waardigh:
Waar ons mildheyd ſnelder dan zijn traagh begeeren,
Zijn eerlijcke ſchaamt bleef eerlijck in eeren:
Dit zou by veel vromen 't bedelen hinderen,
Dit zou huyſgezinnen van bedelaars minderen,
En dit zou uytwieden 't onkruyd van bedelens zaad:
Zaligh is die Menſch, die hem op den armen verſtaat.

I.

INdien yemand gaarne vroom is geacht,
Die leere zijn quade luſten dwingen,
En geeft ſonde over hem geen macht,
Haar luck en moedt zynen moet niet wringen,
Al koſtmen de Wereld t'onderbringen,
Wat iſt, als 't hert in 's boosheyds dwanck leyt?
Die zynen moedt temt, is Heer der dingen,
Maer die luſten diend, dwijnt van kranckheyt.

Nodruft.

1. *Timoth.* 6. 7. Want wy en hebben niet in de werelt ghebracht/ het is openbaer/ dat wy daer niet en konnen uytdraghen. Wanneer wy kost ende kleederen hebben/ wy sullen ons daer mede laten ghenoeghen.

Als een schoe te kleyn is/ oft te groot/ quetst hy den voet/
Door wringhen/ oft slappen/ de maat dats te pas/ is goed.
Nimmermeer ghenoeght hem/ die na pracht zijn nodruft voeght;
Maar d.e leeft ghenoeghlijck/ dien slechte nodruft ghenoeght.

WAt ter nood bederf is,werdt by nodruft gemeynt.
Van nodruft natuyrlijck is 't eenighe eynd,
Hongers, dorsts, en koudheyds verjaging gereed;
Dit doet (by ghezonden) brood, water, en kleed.
Wat men meer neemt, is ter nodruft niet beradelijck;
Maer 't dient tot wellust en waan onverſadelijck.
Dit leeren oock Heydens uyt de wet der naturen,
Die wy Chriſtenen (God wouts) al ter Hellen ſturen.
Maar Chriſt, wiens arme hooft niet hadde op te ruſten,
Volghen wy weeldigh na in brood-droncken luſten:
Treedt dan ons Heer door doornen met ons krūys beladen,
En zullen wy knechten in den rooſkens baden?
Ick acht, dat de Heydens by ons veracht, in dezen
In den dagh des oordeels ons rechters zullen wezen.
De waan nodruft koſt veel, de natuyrlijcke weynigh.
Iſt niet een ſnood menſche traagh, gulzigh en vileynigh,
Die zijn brood niet waard is? heeftmen 't water niet om niet?
Duyrt oock een kleed niet lang, alſmen 't raadlijck verziet?
Zy hebben al nodruft, die in ambacht of nering
Ghenoegh, doch magherlijck ghenieten haar tering:
Oock niet ſonder arbeyd, maar zonder zorghlijcke moeyt,
Als die vayligh by 't land, onder 't kleyn zeylken roeyt.

K.

KEnniſſe van hem ſelf is wijſheyd
Die boven al den menſche betaamt,
Deſe komt altyt niet mette gryſheyd,
Want ſulck is zot zynde, dick wys vernaamt,
Maar die ſich voor hem ſelve ſchaamt,
Als hy zyn ſotheyt truerigh doorſiet,
Is wys al waar hy oock ſot beſaamt,
Wat baat konſt kentmen hem ſelven niet?

Nodrufts miſbruyck.

Proverb.21. verſ.17.

Wie geerne in wellust leeft / die ſal kommer lyden : ende wie Wyn ende Olye lief heeft/ die en word niet rijcke.

Die nodruft heeft/ en daar boven / oft onder teert;
Oft die zijn nodruft waaght/ werd recht in 't gebreeck verneert:
Want braſſaard en hazaard maken 't kleyn goedken haeſt quijt;
En geldzucht in 't hebben vrywilligh kommer lijdt.

DE nodruft werdt misbruyckt door't teren onwyselijck
Bovenoft beneden nodrufts mate pryselijck,
Oft door 't stoute waagen van des nodrufts behoeft.
't Eerst doet den doorbrenger, die hem zelfs haast bedroeft,
Als hy nodruft eerlijck door smets oneerlijck uytjaaght;
Des hem 't schandlijck ghebreck in zynen huyse plaaght.
Het tweede werdt ghedaen by den gierighen zot,
Die 't ontrou gheld betrouwt boven den trouwen God:
Dees vast zijn gheldgod onghenoeght is zijn quellen,
En magert zijn lichaam om den buers te doen zwellen.
Zoo veel 't doorbrenghen zondight boven de maat,
Zoo veel daalt de geldzucht onder den Koninglijcken staat.
D'een komt uyt ghenoegheyd in waarachtigh gebreck,
D'ander heeft ghenoegh, is arm uyt waan; bey zijnse geck.
't Derde doen dwazen, die met Esopus hondt
Dwaazelijck hazarderen den nodruft uyt hun mondt:
't Zeker dat ghenoegh is, comt in anxt van bederven,
Om d'onzekere rijckdom zorghlijck te verwerven.
Zo doet des overvloeds hazardues verkiezen,
Dick den rechten nodruft truerighlijck verliezen:
Zo komt veel tijds 't ghebreck dezen zotten verrasschen,
En zoo zitmen tusschen twee stoelen in der asschen.

L.

LAys een Hoere in Griecken vermaart,
Schoon en lustigh om mans te hoonen,
Werd ghevraaght van een man wijs bedaart,
Waar met hy een by-zijn mocht loonen?
Sy eyste hem veel duysend kroonen,
Hy deysde, en bedwangh 's vleeschs noopen,
Segghende tot zijns selfs verschoonen,
Soo dier en wil ick 't berouw niet koopen.

Nodrufts ghebruyck.

Ecclesiast. 40. 18.

Wie hem met zynen arbeydt gheneert / ende laet hem ghenoeghen / die heeft een rustsaem leven: dat heet eenen schat boven alle schatten vinden.

Maar die zijn nodruft heeft / na den eysch van nodruft leeft /
Eerlijck windt / Godlijck spaart / 't ghespaarde den armen geeft:
God betrouwt / meer na dueght / dan na gheld is begheerlijck /
Des leeft hy Godlijck / ghezond / natuyrlijck / en eerlijck.

MAar de vroede treft hier 't middel lichtelijck,
Leeft naarstigh, natuyrlijck en voorzichtelijck:
Want na eerlijck ghewin arbeyd hy vlytelijck,
Daar af neemt hy nodruft, na maat profytelijck,
Sparende 't overschot tegens den tijd winneloos.
Al is nu de nodruft, door lands zede zinneloos,
Zo hoogh opghesteghen datmen meer heeft van doen,
Dan brood, water, wooningh, kleederen, en schoen,
Zo teert dees goede man nochtans met goede reden
Waynigh boven nodruft, veel onder de qua zeden:
Hy kleynt te met zijn staat, schickt lettel te behoeven,
Troost met zijn overschot der armen zwaar bedroeven,
Is altijd op voordeel, en magh zijn rijcker leenen,
Zulck raadlijck Huysvader zoud' ick ter wereld meenen
Gheluckigh, hoogh boven andren rijck van goede:
Want hy leeft hier vayligh, vry en bly van moede,
Onbelaaght, onbenijdt, onbekommert en ghezond,
Door slechte spijs en dranck voor zijn sobere mond,
Door een goede ghewissen uyt een goe wandeling,
Door rechtvaardigh te zijn in al zijn handeling,
En door 't vast betrouwen op God zynen Vader,
Die hem trouwelijck bezorght uyt zijn mildheyds ader.

M.

MYt ende lyt dit leert een Heyden,
Vintmen ter saligheyt oock korter baan?
Mytmen 't quaat, het sondigh verleyden,
D'ydel lusten en de blinde waan.
Lytmen oock Gods werck gants onderdaan,
Datmen zynen wil niet wederstryt,
Wat mach dan schaden oft t'onwil gaan,
Alsmen soo quaat mydende 't goede lyt.

Wat Rijckdom is.

Hebre. 13. 5.

De wandelinge zy sonder gierigheyd: weest te vreden met het gene dat tegenwoordigh is/ want hy heeft ghezeyd: Jck en sal u niet begeven/ noch en sal u niet verlaten.

Die is (zo 't spreeckwoordt leert) de rijckste die hier leeft/
Die ghenoegh hebbende/ ghenoeght met dat hy heeft.
Dit ghenoegh is Christus/ die hem heeft/ is waarlijck rijck:
Dees perl vind elck/ die 't al om Christum veracht als slijck.

RYckdom en is geen ſchat diemen niet magh vermeren:
Neen? 't is genoegh hebben, zonder meer te begeren,
Arm zijn van begeren maackt rijcke menſchen.
Vol rijckdom zijnſe arm, die veel hebbende meer wenſchen.
Zoo leyt waare rijckdom niet in kiſten vol goedt,
Maar in een vol hert, in 't ghenoeghent ghemoedt.
't Goed genoeghen maackt rijck, veel begeeren maackt arm.
By 't genoegen woont vrueghd, by 't begeeren gekarm.
Wie doet veel begeeren? waan, die baart ongenueght.
Wie vernoeght haaſt? wijſheyd, die ghebruyckt 't kleyn met
Alles te verkrygen dat elck begeert en hoogh acht, (vrueght.
En heeft God niet gheſtelt in de menſchelijcke macht.
Maar van 't gunt niet en ſtaat in ons macht om verwerven,
Mogen wy 't begeeren myden, derven en ſterven:
Dit maackt recht arm van geeſt, en erfgenaam van Gods rijck,
Dezen Iobs zoone is hebben en derven ghelijck:
Want hy verkrijght Chriſtum, die zijn begeert kan matten.
Die Chriſtum heeft, die heeft in hem al Godes ſchatten.
Hoe lang ſuldy, o menſch, in valſche rijckdom ſluymen,
En dit Hemelſche koorn om 't helſche kaf verzuymen?
Hoe lang zult ghy zotten dus onberadelijck
Dingen beminnen, die u zijn zo ſchadelijck?

N.

NOch jonck zijnde ſprack Cato ſeer ſelden,
Dies hem d'ander Ionghers bekeven,
Ghy meught (zeyd' hy) 't ſwyghen vry ſchelden,
't Is my ghenoegh prijſtmen mijn leven,
Maar dan wil ick 't ſwyghen begheven,
Als my 't woord ſchand' waar inghehouwen,
Hy wiſt, dat klappen menigh doet ſneven,
Maer wien is 't ſwyghen oyt berouwen?

Doorbrenghers.

Proverb. 20. 1. Den wijn maeckt loose lieden / en stercken dranck maeckt wildt/ wie daer lust toe heeft/ die en wort nemmermeer wijs.

Proverb. 29. 3. Wie hem met hoeren gheneert/ die komt om zijn goedt.

Jst vreemd/ dat des smetsers al verslinnende kaken/
Ten lesten huys en hof schandelijck uyt braken?
Jst onrecht/ dat ghebreck pijnlijck hun lijf doet quelen/
Die uyt hun overvloed der armen nodruft stelen?

SO wie boven nodruft, ghewin oft renthen heeft,
En boven 't behoeven de inkomsten uyt gheeft,
An kocks, an roffiaans, an hoeren, en an boeven,
Misbruyckt zijn rijckdom, 't ghebreck sal hem bedroeven.
Te recht quelt hem 't ghebreck, die met overvloed versluymt,
't Gunt zijns naastens gebreck mocht stoppē, en houdē ruymt,
Dit zijn godlooze dieven, stelende hun zelfs goedt,
In 't alleen verdoen, daar zes by mochten zijn ghevoedt.
Dees onbarmhertige sal God niet ontfarmen:
Want haar zotte weelde verhongert Gods armen.
Zo liet des rijcken pracht den Lazarum in nood,
Die dief voer ter hellen, d'arme in Abrams schoot:
Wat zal God doch eysschen door zijn rechte rechters mond,
Dan der liefden woecker van onse ontfangen pond?
Verdoēt God die 't pond brengt zonder weldaads voordeel:
Die 't pond schentlijck verdoet, wat verwacht hy daar voor (oordeel?
Voor een vluchtige lust, eewigh durende smerten.
Bedenckt u ghy quistgoed, neemt dit doch ter herten.
Zydy godloos? vreest ghy God, duyvel noch helle?
Vreest dan ten minsten hier 't behoeftigh gequelle.
Want die hier duer verliest 't goed van zijn ouders geerft,
Erft zijn eygen armoe, die hem met schanden bederft.

⊙.

OP een tijd vraaghde Diogenes
Eenen Sterrekijcker by veel volckx ghestaan,
Kondy weten wat toekomend' es?
Seght of ick u met desen stock zal slaan?
De Stro-muys dacht met twyfel bevaan,
Seg ick neen, hy slaat, oft ia, hy slaat,
Neen zeyd' hy. Diogenes sloegh zaan,
En sprack, u loghen blijckt metter daat.

Gierighe.

Ecclesiastic. 6. 2.

Een dien Godt rijckdom/goederen ende eere gegeven heeft/ende hem niets en ontbreeckt dat zijn herte begeert:ende God hem doch geen macht en geeft des selven te genieten/ maer een ander verteert het/ dat is ydelheyt/ ende een boose plage.

De wreede gierigheyd/ magher/ en onverzadigh/
Is niet min haar dienaar dan d'armen onghenadigh.
Hy jaaght na rijcke haaf/ die hy armoedigh heeft/
En weet niet dat niemant van 't overvloedigh leeft.

DIe meer heeft dan genoegh,en min dan genoeg geniet,
Iond zijn kist 't gheld wel, maar zynen buyck niet:
Eer zou hy 't in d'aarde dan in zijn maagh begraven,
Hy derf niet zat eten, noch zijn dorst recht laven:
Hier blijckt de gierigheyt in 't straffen rechtvaardigh,
Want sy acht haar slave zijn voedsel niet waardigh,
Dees toont niemant weldaad dan aan woeckers ghewin,
Hy ontfangt geern, houdt vast, is ondanckbaar van zin,
En verhoopt ghenoegheyd door 't krygen van veel gout,
Maar dit bluft gierigheyt, als 't vier 't inwerpen van hout,
Zo had die zot een werld (was daar gebreck of behoeft?)
Hy droomder meer, terstond heeft waangebreck hē bedroeft.
Recht als de kaaswerpers verachten d'ontfangen kaas,
En flux na andere zien: zo doet de gierighe dwaas,
Wiens geldzucht, gelds gewin, zo waynigh magh verzaden,
Als men des Hels afgrond met zielen magh verladen.
't Overspel walght van zijn, en zoeckt eens anders wijf,
Zo brandt na 't vreemde gheld de gheldminnende katijf,
Die raapt, die schraapt, die spaart, bewaart, bezorgt, en dient
't Snoode gheld, en is zijn zelfs, noch niemants vriendt.

Ps.

PLinius schryft dat eenen Oliphant
Die ziende een ander sulck dier
Boven hem ge-eert met eenen halsbant,
Om eer, ghewaad te zijn door een rivier,
Soo truerde, met droevighen ghetier,
Ghemerckt d'ander prijs had' verworven,
Dat hy door zyn groothertigheyt fier
Willens van hongher is ghestorven.

Werld-wyze.

Luce 12. 34.

Want waer uwen schat is/ daer sal oock u herte wesen.

O Dood/ hoe bitter u dencken met smerte quelt
Den rijcken/ die op 't goud zijn troost en herte stelt!
Eer hy van de roode aard krijght 't verhoopte misbruyck/
Zwelght hem de zwarte aard diep in haar helsche buyck.

DE gierige en quiſtgoed zijn zot oock in 's volx oogen:
Maar die boven nodruft en beneden vermoghen
Rijckelickē huyſhoud, zo dat zijn geld noch vermeert,
Werdt van al de werld voor een wijs menſche gheeert:
Want hy niet onnuttelijck (zomen 't heet) zijn haaf verdoet,
Noch niet zorghvuldelijck na groote winſt en wroet:
Maar ſchynende verzaad van 't onverzadelijck goed,
Zeyt met Epicuro tot zijn bedroghen ghemoed,
Vergroot nu u ſchuren, ruſt, eet, drinckt, en braſt: (onvaſt,
Nochtans noemt God hem dwaas, want hy bout op 't zand
Hy bemindt tijds welluſt boven den eewighen God,
Gaart ſchatten op Aerdrijck voor den ſchalcken dief of mot,
Vult vlytigher met gheld zijn boomloze kiſt of pot,
Dan met dueghden zyn ziel, is dat niet een oprecht zot?
Iſt gheen zot? die zottelyck der zotten waangoed verkieſt?
Daar door hy 't eewighe en ware goed verlieſt?
Iſt gheen zot? die 't ſnoode lyf boven d'edel ziele pryſt?
Iſt gheen zot? die zyn gheld boven zyn God eer bewyſt?
Elck eert meeſt, 't gunt hy meeſt bezorght, dient en bemint,
Dits den werld-wyzen, 't geld, om datmer welluſt door wint.
Wie bout voor 't hemelſche koorn ruyme en niewe ſchuren?
Om 't gheld dencktmen daghen: wie denckt om God uren?

L.

QVirinus een gheleerd Sophiſt,
Wert van zyns ſoons doot troostigh vermaant,
Meynt niet (zeyd' hy) dat ick met gode twiſt,
Noyt heb ick hem onſterflyck ghewaant,
Ten baat gheſucht, gheweent noch ghetraant,
Mocht ick my oyt bet een man bewyſen,
Die gheen gheleent goet eyghen waant,
En van noot deucht maackt is weerd te pryſen.

Onbehoorlijck uytgheefen bewaren.

2. *Cor.* 8. 14.

Maer op dat uyt ghelijcker bedeelinge in desen teghenwoordigen tyde/ uwe over-vloedt haren ghebreke te hulpe kome.

Elx woorden zijn Christelijck/ elx daad met Christo spot.
De tong betrout Gode/ 't hert seyt daar en is gheen Godt.
In hoogh teeren/ en veel oplegghen/ 's wereldş prijs leyd/
Maar Godes wijsheyd verbloeckt deze dwaze werlds wijsheyd.

DEes werld wyze Door misbruyct zijn rijckdom door-
In't uytgeven ende in't bewaren onbehoorlijck. (lijck,
's Vleeſchs welluſt met landzede doen hem te veel be-
En te veel verteeren tot veel armens bedroeven: (hoeven,
Wederom doet hem zijn Heydens Godt miſtrouwen,
Den naaſten verzuymen, en 't gheld te veel behouwen.
Maar zegdy, 't geld is mijn, magh ick 't mijn niet verteeren?
Ick ben vraat noch dronckaart, ick leef van 't mijn met eeren,
En bewaar 't overſchot tot nut van mijn kinderen,
Wien magh mijn bewaren oft uytgift dan hinderen?
't Geld hoort u niet, maar God, ghy bewaart des Heerē pond,
Teert na nodruft, niet na dijn welluſtighe mond:
Zo mooghdy van den koſt noch rijckelijck deelen,
Gods inmaanders, d'armen, dit is Gods bevelen,
Ziedy deze in nood, voedtſe met u ſparen,
Mooghdy u overſchot oock noch beter bewaren.
Wat ghy den minſten gheeft aan kleed, ſpijs ofte dranck,
Des danckt u Chriſtus zelfs als van zijn eyghen ontfanck.
Als ghy Gods pond verdoet in u aardſche welluſt,
Oft zorghvuldigh opſluyt tot u miſtrouwens ruſt:
U maagh en kiſt vult, maar leegh laatſt u naaſtens buyck,
Is 't uytgheef en oplegh dan geen Godloos misbruyck?

M.

RAat zone, wat iſt dat elck menſche
Even veel behoeft? even veel heeft?
En d'een te luttel heeft na wenſche?
D'ander te veel als die 't om niet gheeft?
Dits tijdt, die elck teghenwoordigh heeft,
Elck ſoeckt haar t'verdrijf, t'hebben leet is:
Maar die haar waarde kent en aankleeft,
Smeedt het yſer terwijl dat heet is.

Weeldigh leven.

Eccles. 37. 33.

Vele eten maeckt kranck/ ende een onversadigh eter krijght het krimpen. Vele hebben den doot gheten: maer wie matighen eet/ die leeft dies te langher.

Die den armen onthoudt/ zijn buyck gheeft zijn overbloed/
Komt hier in kranckheden/ hier na inder hellen gloed.
Noyt was hy anderen mild/ die't voor hem zelfs te veel is/
Hy doet Christum vasten/ diens God lust van de keel is.

NU beſtaat 't misbruyck van te veel uytgheven,
In een weeldigh, çierlyck, en heerlijck leven:
Deze drie Goddinnen zijn meeſt by elck gheacht,
Luſt des vleeſchs, der ooghen, met homoedigheyds pracht,
't Weeldighe leven teert koſtelyck en lecker,
Dit maackt voor den armen den milden te vrecker,
Die lucht, aarde, en water moeijelyck doet deurwroeten,
Om d'ydelheyd des buycks met welluſt zat te boeten.
Vraaghdy wat koſt dees waan met groote koſten zoeckt,
Koſt die waan hongher maackt van Socrate vervloeckt:
Want die zonder hongher grooten luſt maackt tot eten,
Door verbeelding des ſmaacks van de leckere beten.
Hier werdt d'aalmis magher door vetheyd der morſeelen,
VVant 't veel behoeven en magh niet veel uytdeelen.
VVie zo mildelijck geeft tot vulſel zyner darmen,
Biedt Chriſto den rugghe, en onthouwet den armen.
Al dunckt hem nu dwaſelyck dat Gods oordeel vertraaght,
Zo zyn ſy in der daat nu al iammerlyck gheplaaght.
Haar zotheyd houd gheen maat, maar vergrypt zich blende-
Dan quelt onluſt, walging, met zieckten ellendelyck, (lyck,
En dan moet de Doctoor der lecker verladen rompen,
Met dure juleppen den overvloed uytpompen.

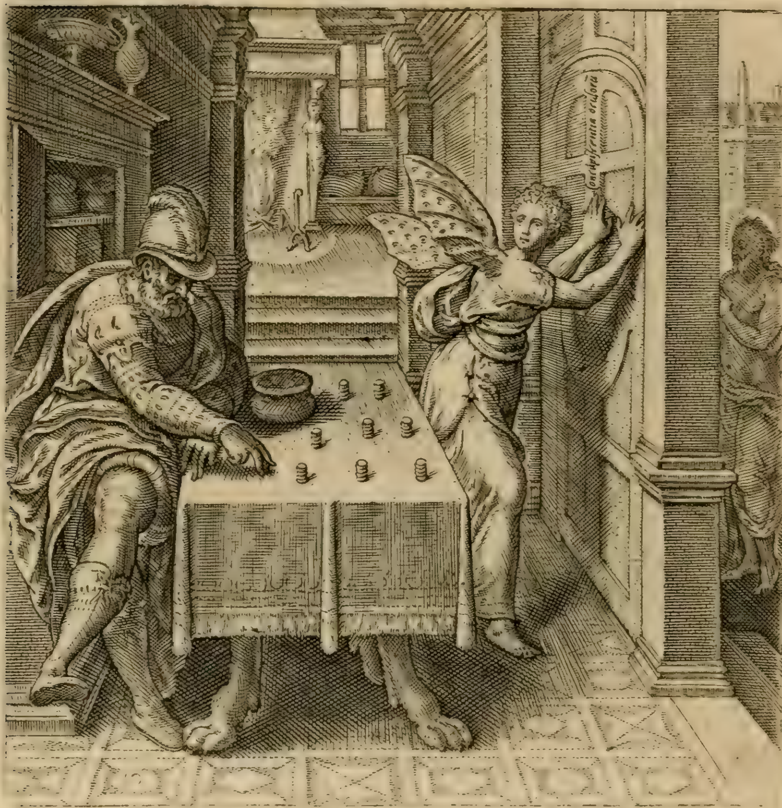
G.

SAghmen yemand viſſchen inde Lucht,
Iaghen inde Zee, ploeghen op 't Ys:
En doorn bezaaijen op hope van vrucht,
Hy kreegh van zotheyt den hooghſten prys,
Nochtans meeſt elcken pleecht dees verkeerde wys,
Waart dan oock al recht datmenſe ſpaarde?
Iſt ryck, arm, groot, kleyn, ionck, oft grys,
Elck ſoeckt den Hemel hier in d'aarde.

Cierlijck leven.

Eſaias 3. 18.

Te dier tijt ſal de Heere het cieraet aen den koſtelijcken ſchoenen wech nemen,/ de hechtſelen en de ſpanghen/ etc. ende daer ſal ſtanck voor goeden reuck zijn.

Elck pronckt met zijn ghebreck/ wie leent niet 't koſtel kleed
Van ſchaap/ wolf/ oft wurm? droeght die niet eerſt? maar elck weet
Hem zelfs niet eerwaardigh/ 't kleed moet eerlijck doen ſchynen/
Dees diere en zotte pracht bloot Chriſtum in den zynen.

'T Cierlijcke leven maackt oock d'uytgift zo groot,
Dattet den duer toesluyt voor Christo naact en bloot:
Men zoeckt meer menschen eer door zyd en bont te
Dan God door 't kleeden der armen te behagen. (draghen,
Alzo laatmen Christum in zijn leden verkouwen,
Om çierlijck te schynen in der luyden aanschouwen:
Wat magh 't diere purper tot warm oft decksel strecken?
Zou dees onnutte host den naackten niet bedecken?
Bracht Lazari koude en naacktheyt schoffierigh
Den pronckaart geen hetten in den vlammen vierigh?
O verdoemlijck misbruyck, voor geen misbruyck gekent,
Hoe vermoort ghy de ziel door ooghlusts eerzucht blent.
Den Heer onthoudy 't zijn, en laat hem naact na loopen,
Om d'onnoodighen hoop 't gheld te gheven by hoopen:
Als Perlenstickers, Verwers van 't scharlaken,
Pluymlichte pluymaijers, die dwazen 't geld ontschaken,
Iuweliers, Tapitsiers, met veel smetsende knapen,
Beeldsnyders vernuftigh, en onze Iuppiters apen,
Wiens meeste kunst bestaat in kunstighe loghen.
Laat af, volght waarheyd, die werdt niet bedroghen:
Maar zal zeggen, kleedt hem u pracht in d'armen niet hier,
Ick was naact, ghy liet my naact, gaat in 't eewighe vier.

T.

TOt een die Socratem heeft ghevraacht
Hoemen verwerft goede faam gheprezen?
Antwoorde hy, dat ghy u soo draaght,
Als ghy geerne gheacht soudt wezen,
Al schijnt beveynstheyts faam gheresen,
Ten duert niet, zy ducht veur 't beschamen,
Maar deuchts lof blijft vast sonder vresen,
Weldoen baart alleen goede famen.

Heerlijck leven.

Luce 9. 58.

Iesus seyde: De Vossen hebben holen/ ende de Voghelen des Hemels nesten: maer de Sone des menschen en heeft niet/ waer hy zijn hooft nederlegghe.

De heerlijcke doet kost/ veel meer aan Hond/ Valck/ oft paard/
Dan aan den beelden Gods/ die Lidtmaten Christi waard.
Zijn hooge hert/ bouwt hoogh/ voor hoogen/ 't kleyn blijft buyten/
Christus was noyt zijn gast/ die zal hem oock uyt sluyten.

ANdere willen leven in grootachtbaarheyd heerlijck,
En zijn slaven veracht van haar hoomoed begeerlijck,
De burgher bout huyzen als een Prins oft Koningh,
Zijn ziel blijft een vuyl graf, der Duyvelen woningh.
Ist niet misbruyck, dit graf uytwendigh te vergulden,
Alst binnen blyft vol stanx, vol helwaardighe schulden,
Heerlijck bout hy Gode in zijn ziel een kamer,
Die arme huyskens bout, dits Gode aanghenamer:
Maar wy bouwen voor ons ghemackelijcke lusten,
D'arme Christus heeft niet om zijn hoofd op te rusten.
De Heer leyt in den stal by 't ghedierte vertreden,
De knecht woont in 't Paleys, is dit noch al reden?
Waarom boutmen soo hoogh, meenen wy dat de Doot
Trap onbreeckt om klimmen in onze huyzen groot?
Zegghen wy niet zelve, in groot huys woont groot kruys,
Groot ghezind, groot bewind, met dat lastigh ghespuys.
Behalven dat de Heer met hertsmoeijelijck verdriet,
Zijn haaf van 't onnut volck onnutlijck verslinden ziet,
Oock van Paard, Hond, en Valck, die hy mocht ontberen,
Wat gheniet hy doch meer dan zijn kost en kleren.
Zorghvuldigh bezorght hy die lastighe overvloed,
En bevind hier zijn zonde haar zelfs straf en boed.

V.

VRiendtschaps name is nu soo heel ghemeen,
Alsmen seltsaam rechte vriendtschap vint,
Dees maackt van twee herten altijt een
Dat d'een d'ander altijt zijn ziele bemint,
Elck mint hem zelf, ist man, wyf oft kindt,
Eyghen baat schuylt in allen hoecken,
Maar eenen vriendt moet (wat hy oock begindt)
Vriendts oorbaar voor de zyne soecken.

Onbehoorlijck bewaren.

Iacobus 2. 13.

Want een onbarmhertigh Oordeel (sal gaen) over hem / die gheen barmhertigheyt ghedaen en heeft.

Lust tot weeldigh leven/ doet onrecht bewaren/
In rijcke schuren/ niet in Gods arme dienaren:
Men sluyt kist/ hert en oor/ voor 't gheroep der armen/
Zal God sulcke dieven in 't Oordeel oock ontfarmen?

'T Aardrijck is Godes met alle dat daar inne,, is:
Hoe komt dan dat de Mensch zo dieflick van zinne,,is
Dat hy van eenigh ding derf zeggen,ziet dat ist mijn?
Wat heeftmen, dat niet eerst van God ontfanghen moet zijn?
Niet als ons eyghen, maer recht als gheleende ghoeden,
Om ons den rentemeesteren en Gods armen te voeden.
Om hem zelfs te voeden dees rijcke niet en verzuymt,
Maer wie voedt Gods armen uyt zijn overschots ruymt?
Wy heeten al Christens: is men Christen zonder liefd?
Heeft hy liefd, die 't vermagh,en den armen niet gheriefd?
Hoe moghen wy ons zelf doch Christenen wanen,
Als wy God weygheren 't zijn als hy ons komt inmanen?
God maent door doorwaerders an ons dooren met ootmoed,
Gheen hooftsom, maer de rent, van 't zijn, niet onse ghoed.
God maant 'toverloop van onze dertel weelden: (deelden?
VVaart niet recht, dat wy hem de kruymkens zijns broods
Watmen den armen gheeft, dat ontfangt God zelve:
God zelve onthou ick 't zijn, als icx in myn kist delve.
Dit doet elck, elck pleeght nu dees dieft volkomelyck,
Dits der Sodomiten godloosheyd verdomelyck.
God is wel barmhertigh, maar hy is oock rechtvaardigh:
D' onbarmhertige is Gods ontfarmen gants onwaardigh.

Sw.

WEllust en rou waren eens twistigh,
Veur Iupiter elck dede daar zijn klacht,
Die socht vrede goetlyck en listigh,
Maar wat hy seyde, 't was niet gheacht,
Dies werdt hy gram, en heeftse met kracht
Aen een stalen keten t' samen ghesmeet,
Hier om volght na lust den rouw onsacht,
Dit maackt lief altijt begin van leet.

Min gheven om meer na te laten.

Proverb. 28. 27.

Wie den armen gheeft/ die en sal geenen kommer lyden: wie daerentegen zyne ooghen afwendet/ die sal seer afnemen.

'T Misvertrouwen Gods wil 't kind zeeghlijcke rijckdom erven
Dees wil van veel hebben/ doet den armen veel derven.
't Volck betrout God veel min/ dan 't ontrou gheld in de pot:
God is hunder tonghen/ maar 't gheld is hun herten Godt.

DIt onrecht bewaren, en dit aalmis minderen,
Streckt om rijck te maken niet ons Ziel,maar Kinderen,
Om oms Kind lief te doen, wy ons Vader vertoornen:
Maar ist oock liefd, datmen 't kind beddet in den doornen?
In den doornen, die 't koren van Gods woord versticken:
O dwasse liefd, die 't kind leyd doodlijcke stricken.
Wie gheeft zijn kind gheen zwaard tot spelens verblyden,
Wie koopt zijn zoon gheen paard dat hy niet kan beryden:
Dit paard, is rijckdom woest, wiens wellustigh smeecken
Den woesten jueghd veeltijds den hals doet breecken.
Men klaaght over strengheyd van den wegh der waarheyd,
Noch zoeckt elck voor zijn kind meer zorghlijcke zwaarheyd:
Lust ons dan 't verzwaren van den wegh totten Hemel,
Daar komt rijckaart zwaarlijck als door den naald een Kemel,
Die dan d'aalmis opsluyt om zijn kind rijck te maacken,
Arbeydt om hem zwaarlijck ten Hemel te doen raacken.
Elck plant meer in zijn kind gheld en eerzuchtigheyd,
Dan de goedadighe al nutte Godsvruchtigheyd,
En elck pooght meer zijn kind gheld dan wijsheyd te erven,
Dus heerschapt rijckdom zot, dits 't ghemeen bederven.
Ach betrout God, die laat den vromen geensins ter nood,
Noch zynen zade niet dat ghingh noyt bedelen om brood.

X.

XEnophon seyde dat een vroede
Zijn vyandt ten oorbaar kan ghebruycken,
Want altijt leeft hy op zijn hoede,
Om te schouwen zijn lasters vuycken,
Mocht die yet onrechts van hem ruycken,
Hy soudt elck met schande vellen,
Hy kan honigh uyt distels suycken,
Die wel leeft om zynen vyandt te quellen.

Recht ghebruyck der Rijckdommen.

2. Corinth. 9. 6.

Wie spaerlijck zaeyt / die sal oock sparighlijck maeyen : ende wie mildelijck zaeyt/ die sal oock mildelijck maeyen.

De Christen bouwende op zijn Vaders woorden vast/
Leeft sober/ gheeft weeldigh/ vast dick uyt liefd voor een gast.
Want hy weet/ dat een Vrou haar kindt eer vergheten zouw/
Dan die trouwe Vader zijn kinderen ghetrouw.

(zichtig,
DE Christen teert spaarlijck, deylt mild, bewaart voor-
Voor arm,voor hē,voor kind, en is elck nut en stichtig,
Al eyscht verscheydēheyd elckerlijx verscheydē staat,
Noch geeft bescheyden liefd, hier elck een bescheyden maat.
Die teert beneden staat, wat onder 't ghemeen besteck,
En snoeyt zijn overvloed, 't snoeysel vult 's broeders gebreck.
Dat leert hem 't veel gheven door oeffening kinnen,
Hy deylt zijn overvloed, waar hy gebreck kan vinnen:
Want hy zijns naastens nood, die nu is meer behert,
Dan zijns zelfs oft zijns kinds toekomende onwisse smert,
Ia by wylen beweeght door yemands pijnlijcke last,
Hy tot diens verzading willigh hongerigh vast.
Maar ziende niemand recht in behoeftigheyds plagen,
Ghedenckt hy in Gode d'anstaande quade dagen,
En bewaart voorzichtigh dat rechtvaardige overschot,
Voor hem, voor wijf, voor kind, maar byzonder voor God.
Want in dit bewaren is hy meest in onvreden,
Des zoeckt hy rechte armen om 't pond recht te besteden.
Dit zijn rechte Heeren, dees leven oock heerlijck,
Doen niemand quaad, elck goed, en gheven zo begeerlijck,
Alst de gierige neemt in zijn bodemloose vuyck:
Is dit van rijckdom niet 't rechte en Godlijck gebruyck?

Y.

Y Ghelijx monden van 't goedt klappen,
Ghelijck Aaxters of Papegaeijen,
Maar mercktmen eens op elx voetstappen,
Daar sietmen 't Compas gants verdraeijen,
Schoon klappen en sal Godt niet paeijen,
Woort zonder werck en doet gheen voordel,
Die woorden zaeyt sal wint maeijen,
Elx klap gheeft elck zyn oordel.

Mindering van behoefte, om meer te gheven.

2. Corinth. 8. 9.

Want ghy weet de ghenade onses Heeren Jesu Christi/ dat hy/ die rijck was/ om uwent wille arm geworden is/ om dat ghy door zyne armoede soud rijcke worden.

't Js de beste mensch/ die God meest is ghelijck/
Die was rijck en werd arm/ om d'armen te maacken rijck.
Boet uwes naastens ghebreck door 't derben van u weelde:
Rijckt ons armoe anderen/ zo draghen wy recht Gods beelde.

(te streng?
DUnckt yemands onghewoont dit Recht gebruyck wat
Die lees der Naturen Wet, dees is immers zo eng,
Doet and'ren, zo ghy wilt dat u zouw ghe∫chieden.
Wie zou niet begeeren, om zijn hongher t'ontvlieden,
Dat een rijck ghezond Man een kappoen zou ontbeeren,
Om oock verzaadt te zijn door mildheyds kleyn teeren?
Wie zou niet begeeren, tot wermt van zyn koud ghedermt,
't Geld van't borderen, dat den pronckert deckt noch wermt?
Zouden wy dan behoeftigh zulx van andren wen∫chen:
Waarom doen wy dat niet den behoeftighen men∫chen?
Al d'arm en oor-ringhen gaf I∫raël tot 't ∫noode Kalf,
Waarom gheven wy God onze kleynodien niet half?
Zoudt wel zijn uyt vreeze, voor die eerlijcke ∫chanden,
Dat wy God meer volgen, dan die gewoonte van de landen?
Laat ons veel meer vreezen in 't oordeel te komen,
Wijckt voor ∫chandelijcke eer, t'eewigh verdomen.
Elck onderzoeck met ern∫t in der waarheyd blootelijck,
Wat hy noodlijck verteert, ende wat onnootelijck:
D'onnootlijcke ko∫t zal hy zo groot aan∫chouwen,
Dat hy een arm ghezind daar met moght onderhouwen,
Verteert weynigh, gheeft veel, en mindert 't bedroeven
Der rechte behoevers, door u kleyn behoeven.

Z.

ZAligheyt is het uyter∫te eynd
Daar alder werelts wen∫chen na ∫poet,
Die wert van elck een t'onrecht ghemeynt,
Het weeldigh ghebruyck is overvloet,
Maar wat heyl brengt toch al d'eerd∫che goet
Int knagende hert dat altyt ∫terft?
Boven al zoeckt een deucht∫aam gemoet,
Want de deucht baart vreucht die rouwe derft.

Oordeel.

Matth. 25. vers. 35. ende 41.

Dan sal de Koninck seggen/ tot de gene die tot zyner rechterhand zijn sullen: Kome ghy ghesegende mijns Vaders/ besit dat Koninckrijcke / etc. Maer tot die ter slinckerhand zijn: Gaet wech van my/ ghy vervloeckte/ etc.

Arm/ nodruftigh/ rijck/ bruyckt u wel ghelijckelijck/
Lijdt duldigh/ wint naarstigh/ spaart matigh/ deylt rijckelijck:
Zo blijfdy als schaapkens in 't oordeel by d'Herder goed/
Daar af alle bocken scheyden ter helscher gloed.

D'Alwetende Rechter zal inden iongsten dagh (klagh.
Elck geven na zijn werc,loon met vruegd,oft straf met
Wat elck hier doet oft lijd,magh wel oft qualijck ghe-
Voor ons Rechters oogẽ,die't al wackerlijck aanzien: (schien,
Ist dan niet loflijcker, tot ons eewigh verblyden,
Alles wel, dan qualijck te doen oft te lyden?
1. Is yemand in armoe vol pijnlijcke onlust,
Die schou quaad werck, oock 't niet doen, dats qua rust:
Al waar hy schoon zelve an zijn armoede schuldigh, (digh.
't Schaad hem niet, bruyckt hys recht, met lijdsaamheyd dul-
2. Die slechte nodruft heeft, ghebruyck die manierigh,
Vermijende hazard, smets, en spaarbeck geldgierigh,
Win eerlijck, teer matigh, en betrou den trouwen God,
Zo bruyckt hy nodruft recht, na 't Goddelijck ghebod,
3. De rycke vlie groot behoef, en ontrou bewaren,
Zoeck levende kisten zyn schat in te vergaren,
Veyligh voor den motten, en voor 't dieflyck belagen,
En bruyck zo ryckdom recht na Godes welbehagen.
O! hoe vrolyck en bly sullen dese anhoren
Dat laatste blyde woord: *Komt myns Vaders verkoren.*
Maar den misbruyckers zal vreeslyck 't hert doorsnyden,
't Vreeselycke leste woord: *Gaat ghy vermaledyden.*

E Y N D E.

(open,
Den Hemel Vierschaar houdt, de Graven barsten
Het Aardryck kryst alsins van zielen opgekropen:
Zijn soete en felle stem de Rechter hooren laat,
Gebenedyde komt, Vermaledyde gaat.

ODE HORATII II.

LIB. EPOD. BEATVS ILLE, &c.

Vertaalt.

Op de Stemme vanden 23. Psalm.

Aligh leeft hy met ons Voor-ouders ru-
ſtigh,
Die los en vry van handelingh onluſtigh,
Met Oſſen ſterck bouwt vaderlycke landen,
Van 't knagen vry der woeckerighe tanden:
Hy ſchrickt niet door des kryghs trompet-
ten bloedigh,
En vreeſt oock niet der golven toorn verwoedigh.
Dies vierſchaars twiſt vermydt hy onpartydigh,
En huyſen hoogh, vol hoovardije nydigh,
Hy houwelyckt den wynſtock ryck volwaſſen,
Aen boomen hoogh, wiens rancken daer om paſſen,
En ziet met luſt zyn vette Melck-Fonteynen
Erkauwen 't groen van zyn gras-rycke pleynen.
D'onvruchtbaar ſpruyt zyn kloecke handt kan ſnoeijen,
Die ent goey vrucht op ſtammen goet van groeijen,
Den honich zoet perſſen zyn trouwe knapen:
Die oock ontkleen zyn ruygh bekleede ſchapen:
Als d'Herfſt vruchtbaar vergult de groene bomen
Met appels geel, die op den diſch dan komen.
Hy pluckt met luſt veel nieu ghe-ente peeren,
En druyven grof, als purper ſchoon vol eeren:
Daar met hy dan zyn vrienden gaat beſchincken,
Oock u *Sylvam* het vrolyck nat doet drincken:

In't

In 't groene gras ruſt hy, bevrydt van quaden,
Een oude Eyck beſchaeut hem met veel bladen.
Het pluym-ghediert zyn vreughd met klanck doet blycken,
Dat orghelt zoet natuerlycke Muzycken:
Van klippen ſteyl, verçiert met wilde pruymen,
Ruyſcht ſnellyck daal, veel waters wit van ſchuymen;
De Beexkens klaar, al ſuyzelende vlieten,
Dees luſt met ruſt doen licht in 't ſlaap beſchieten.
Maar als het iaar treedt op des winters weghen,
Met koude ſneeuw, met haghel, wind en reghen,
Zietmen hem raſch, met raſſche honden iaghen,
Het wilde Zwyn, in zyn verborghen laghen:
Oft hy belaaght met dunn' en blinde netten
Houtſnippen vet, die op 't bedrogh niet letten.
Een zoete vangſt is oock de Haze duchtigh,
De valſche ſtrick beſtrickt den Kraan hooghvluchtigh:
Wie zoude niet, in zulcke luſt ghezeten,
Wellustelyck des drux onluſt vergheten?
Ia oock de Liefd, vol leets door liefs ontberen,
Moet ruymen zelf, met al zyn zorghlyck deren.
Is daar dan by een huyſvrauw kuyſch en trouwe,
Vruchtbaar en bly, daar blyft geen druck of rouwe,
Een luchtigh vier, van droogh hout gaat ſy ſtoken,
Tegens de komſt haars mans, vermoeyt van knoken,
Haar teylen breet doet ſy met melck vervollen,
Van 't vette Vee, en drooght d'Elders ghezwollen.
Uyt vaten groot, ſy Vernen wyn doet trecken;
Spys ongekocht laat ſy den Diſch bedecken;
Geen Brugs Capoen, gheen roy Calcoenſche hanen,
Geen Oeſters vet, gheen Stuers verſtuerlyck wanen,
Verſtuert haar Diſch, met twyfelycke ſpyzen.
Haar eyghen koſt ſy voor de vreemd moet pryzen.
Sy ſlaat een Lam, alſt Lam voor ons moſt doghen,
Of teeder Gheyt, den fellen Wolf ontoghen.

Men ziet met lust aan tafel onder't praten
De Schapen ruygh, na 't stal toekomen blaten;
En d'Ossen moed, met halsen neerghesteghen
Den Ploegh verkeert sleypen, tot rust gheneghen.
Raas t al de werld, dees man leeft stil in luste;
Velt Godt het hoogh, hy houdt hem neer in ruste;
Hof licke pracht haat hy, en draaght hem buerlyck:
*Slach*tende heel ons voor-Ouders natuerlyck.
Coorn wyn en kleed vernoeght zyn lyf gestadigh,
Hert, zin en moedt danckt God, die 't geeft genadigh.

PROTEST
Teghen den Slaap.

NS leven wordt een droevighe slaap beschreven,
Die een doodt: dien 't volck vreest, om 't verlies van 't leven,
Met welx liefd', elck boven al is bevangen.
Nu spoedt d'een zijn gheld, d'ander zijn land te meeren,
Dees arbeydt om faam, die om staat van eeren:
Maar wie is naarstigh om 't leven te verlanghen?
Dunckt dit yemandt boven 't menschelijck vermogen:
Die neme de knaghende zorgh voor ooghen,
De walghende zatheyd, het slorpen en storten,
D'uytghemergheldegeylheyd, de dolle toren,
De quynende droefheyd uyt boosheyd gheboren:
Een oordeel, of dees 't leven niet en verkorten.

Waarom

Waarom zoude dan een leven van zorghen vry,
Zeker, luſtigh, ſober, kuyſch, vrolijck en bly,
Hem zelfs niet moghen verlanghen oft recken?
Zoo veel als de ghemeene zotheyt het leven krenckt,
Werdt dat oock door het zeltſame verſtant ghelenght,
't Welck dat tot zyn volkomen eynde kan ſtrecken.
Men ſtel twee kaerſſen van een lenghte, dickt ende ſmeer,
D' een in een windighe tocht, voor een deur aan keer,
Datſe verwaey, verdruyp, ende verloop in 't branden:
d' Ander in een ſtille beſloten kamere,
Zal dees niet lichten langher en bequamere,
Door 't ſnuyten en reynighen van 's menſchen handen?
Die dan 't leven zo minnen, en 't ſterven ſchromen,
Den ſlaap ankleven, (die maar door athem en dromen
Onghelijck is de dood, der menſchen kinderen,
Dies menſe recht noemt Broeder vande dood)
Wat dwinght heur? wat port heur? wat iſt nood?
Door 't willigh ſterven heur leven te minderen.
De tſeſtigh-jarighe zijn leven zoo bemint,
Datmen gheen ſchat op aarden zo dierbaar en vint,
Daar voor hy d' onſekere reſt zou verkoopen:
Maar wie bemint doch zijn leven met zulcker vlijt,
Dat hy zynen luſtighen ende zekerſten tijdt
Metten doodelijcken ſlaap niet en laat verloopen?
Zes uren ſlapens is de ſchuld der naturen:
Slaapt ghy dan in u levens fleur twalef uren,
Zydy dan van 't vierendeel uws levens niet zelf een dief?
Noch ſchaamt hem niemant de natuur te beklaghen,
Van de vlieghende korthcydt der Menſchen daghen,
Welcx lanckheyd elck verkort om des ſlapens gherief.
Oock is de ſlaap voor dees zat-ſlapers onluſtigh
Met eyſſelijcke dromen beſwaart onruſtigh,
Recht als den reſpenden maagh, ſpijs met overvloed:
Maar ghelijck ſpijſe voor een hongerighe knape,

Zoo valt den wackeren arbeydſman de ſlape,
Door nootdruft luſtigh ende ruſtigh, kort en goed.
  Dus proteſteer ick teghens u van deſen daghe,
O tijt-roovende ſlaap, luy, ſwaer en traghe,
Plompe beeſte, die met ſpa-berouw bedroeft,
Dat ghy in my (dien 't leven gheenſins en verdriet)
Van nu af niet meer rechts eyſcht noch ghebiedt,
Dan de vermoeyde natuur van zelfs en behoeft.
  Doetſe ſlapen, gapen, ſluymen, ſnorcken en quijlen,
Diens verdrietighe leven maeckt langhe wijlen,
Zendt deſen u bode *Mankop* laat en vro na,
Begraaft die in u pluymighe ſluwijnen,
Kerckertſe binnen u duyſtere gordijnen,
Wtſluytſters van de ghoud-blinckende *Aurora*.
  Bant uyt heur wooninghen de blaffende honden,
De ghekroonde voghels die den dagh verkonden,
En de vluchtighe vloyen, der ſlapers verdriet:
Ziet dat ghy Smids ende Kuypers, die vroegh wercken,
De klinckende klocken, de zinghende klercken,
Oock ruyſſchende winden, het zwijghen ghebiedt.
Zoo mooghdy u dienaars en willighe ſlaven,
Die levendigh als doode legghen begraven,
In u ſtomme, ſtille, blinde dromerijen,
Zoo veel van heur tijd en leven ontſtelen,
Als ſy gaarne ontberen, en u willigh delen,
Om te ontgaan heur wroeghende fantazijen.
  Maar neemt in my, niet boven u recht met liſte,
Want ick langh ghenoegh, buyten oft in de kiſte,
Vergheten ſal legghen uyt 's volcx memorien,
Tot dat my in de verrijſenis der dooden,
Het leven met zijn levende gheeſt ſal nooden,
In 't ghenadighe ghebruyck van zijnder glorien.

EYNDE.

't Bedroch des Werelts/

Alwaer als in eenen Spiegel/ de bedriegh-lyckheyt desselven levendigh wort vertoont / onder den name van't Loeye en Leckere Leven,'twelck eertyts seer konstigh in Latynschen dicht beschre-ven is van

PANDVLPHVS COLLENVCIUS PISAVRENSIS, Rechts-geleerde:

En tot oeffeningh des verstands van D. V. C. beneffens den Lofzangh van 't Goudt, in Duytschen dicht gestelt: maer nu tot openinge en verklaringe veler duysterheden met aenwysingen verrijckt ende verlicht.

t'AMSTELDAM,

Voor Dirck Pietersz. Boeckverkooper, wonende op't Water, in de witte Persse, recht tegen over de Koren-Merckt.

't Boecxken totten Coopers.

Oo lustich had Pandulph in 't Latijn ghepresen,
Den arbeyt naerstich, met die doechde doorluchtich,
Datse elck leser most beminnen.

En soo ancxtich deede hy de leelijckheydt vreesen.
Van zotte traecheyt met beveynstheyt eerzuchtich,
Datse elck vyant wert van binnen.

Maer want die nutte lust diemen hier mocht winnen,
Voor al diese wten Latijn niet konnen halen,
Onvruchtbaer verlooren wert.

Ben ick t' uwen oorbaer met neerstighe sinnen
Rijmsghewijs na-ghebootst in Ne'erlantsche talen,
Door Dierick V.

COORNHERT,

't Bedroch des werelts/

Of

Van weeldige ende veylige ledigheyd. Navolginge

PANDVLPHI COLLENVTI.

Fabula. †

DJe rijcke [a] Orcus beſtade ter Echt/
Aenden goutbarenden [b] Labor oprecht/
Nut/ nootlick/ en gemeen alle menſchen/
Zijn ioncxte Dochter lieflijck na wenſchen/
Aentreckigh van ſchijn/ en ſmekende beſaemt/
Maer loep en ſot [c] Inertia genaemt/
Belovende met haer Ryckdoms weelde/
Jndien Labor Kinders hy haer teelde.
'T Was voorſeyt vande [d] Parcæ waerachtigh/
Soo ſy bleef met haren Man eendrachtigh/
Dat zy ſoude baren ſeven Vruchten/
Dien elck ſoude eeren/ dienen en duchten.
Maer ſoo zy de eerlicke Echt verachte/
Souden ſnode Boelen/ een ſnood geſlachte/
Winnen aen haer ſnoodheyt hovaerdigh/
Tot ſchande van haer geſlacht eerwaerdigh.
Welcker winnelose gulſicheyt zadt/
Vernielen ſou/ haer aenge-erfde ſchat.
Alſoo wert dees Bruylofte wyt vermaert/
Jn 't Huys vande [e] Lares getrouw' van aert/
Met groote koſten ende heerlijckheyt/
Ryckelyck bereyt met begeerlyckheyt.
De welſpreeckende [f] Genius voerde 't woort/
Seggende/ dees Vrouw/ wiens ſchoonheyt elck bekoort/
Heeft een Man getrouwt die 't al verwint/
En al betemt datmen ter Werlt vint.
Jſt ſaecke dat zy hem blyft onderdaen/
Doende in als nae het naerſtigh vermaen/
Vanden Man/ die daer ſchynt in 't beginne
Wat ſtrengh en moeyelyck in haer ſinne:

† Fabula, is een verſierde reden/ uytdruckende de gelyckeniſſe der waerheyd.
a Orcus of Pluto, &c. is al een bediedeniſſe; hy wort geheeten de God van der Helle; Vader der Ryckdommen/ oock inſwelger/ om dat d'aerde alles verſwelght en weder voortbrenght.
b Arbeyt.
c Traeghheyt.
d Godinnen des Leven en Doodts: te weten/ Cloto draeght den Spinrock/ Lacheſis is Spinſter/ Atropos ſnyt den draet af van 's menſchen leven.
e Lares, Huyſgoden of Demons die d'oude aengebeden hebben als Wachters van hare huyſen.
f God der naturen/ of der geſteryen en voortteelingen/ want d'oude geloofden datter ſoo veel Genien als menſchen waren.

Soo wert sy van schoone Kinderen Moeder/
Oock een achtbaer Wijf onder sulcken hoeder.
't Is die man die vruchtbaer ackers dinget/
Over zee vaert en coopmanschap bringet.
Die de Steden sticht/ beschermt en vermeert/
Den heerlycken mannen loflycken eert/
Oock doorluchtigh maeckt en onsterffelyck.
Hercules werd der Godheyd erfelyck.
Door dees man/ die oock hoogh dede komen/
Die Werlt regerende de stede [g] Romen.
Quam die Stadt niet tot grooten machte/
Door der Burgers naerstige eendrachte?
Die waren soo eel en vroom van moede/
Dat sy die Stadt bouwden met haren bloede.
Om welcx rust sy geen arbeyt en spaerden/
En vreed sochten met vyantlycke swaerden.
Op dat het Hylick dan sy voorspoedigh/
Sal dese heerlycke Bruydt grootmoedigh/
Niet achten der Vrijers minlijck smeken/
Noch der Speelnoten listige treken.
Maer sal haer man lieven in 't herte binnen/
Soo dat sy ('t welck 't grootste is inder minnen)
Als een Spiegel 't gedaente conterfeyt/
Haer man gelyck sy in lief en leyt.
Doet sy dit/ sy werd saligh en lofsaem/
En sal 't quade gerucht dat haer quaey naem/
Door zyn leelickheyt haer toe heeft gebracht/
Blusschen: want die goet is/ wert goet geacht.
Soo sprack Genius met soeter talen/
Doe gingh * Labor den Bruydtgaef voorthalen.
[h] Een wacker Haen/ die den morgen verkondt/
[i] Een Esel lydtsaem in 't werck/ sober van mondt/
[k] Een stercke Osse/ een porrende swepe/
[l] Een moyelyck houweel/ [m] en vanden schepe
Het gevaerlycke roeder sorghvuldigh.
[n] Oock bracht hy een beschermend schilt geduldigh/
[o] Een swaert door straf ende were bloedigh/
[p] Een boeck der sinnen slyp-steen behoedigh.
[q] Een schryfstafel der gedachten houwe/
[r] Drie vaten vol warme arbeyts douwe.
[s] Een mudde wakens van moyten wichtigh/
[t] Met vyf kisten vol sorge voorsichtigh.
Elck prees die gave loflyck over luyt/
[v] Maer die mishaeghde den tederen Bruydt.

Diese

De daden Herculis zyn yge-lyck bekendt/ hy was de sone van Jupiter ende Alcmena.

g Romulus en Remus twee ghebroeders/ zyn eerste Fondateurs van dat vermaarde Romen/ (geleghen in Italien aande Riviere Tyber/) in 't derde Jaar Olympiades Sext/ dat soude zyn in 't 10. Jaar Joatham des Konings van Juda/ naar de rekeninghe van Pomponius Atticus, eñ sommige andere/ hoe sy toegenomen en geweldigt heeft/ leestmen in Titus Livius daar den Leser ter noot gaen mach/ en Plinius sal hem daar oock af kunnen gerieven.

Bruydtgave * Laboris oft Arbeydt.
h Een wackere Gheest des Huysvaders ende Moeders.
i Geduldigh inde arbeyd ende spaersaem.
k Aendryvende tot den ploeg ende onderhoud des levens.
l Daermede hy zyn Ackeren omwroet/ m en 't roer of bestier van zyn huysgesin heeft.
n Een dapperen voorstant tegen haet en achterklap.
o Een rechtveerdige wraecke vierigh tot straffe der boosdoenders.
p Een boeck/ d'oeffening om met verstant op alles te lettẽ.
q Een gedachtenisse der goeder zeden/ en een register of onthout harer dagelyckschen handels.
r Drie middelen tot voorstãt zyns huys/ als nodruft/ voortganc en vermeerdering.
s Vol vlytigheyts en wakẽs.
t 't Begin en 't eynde des Huyshoudens bestaet in sorge/ want hy wort inde kiste van sorge begraven/ ende laet d'andere vier kisten zyn erfgenamen.
v Traegheyd mishaeght al dese gaven/ als daer mede niet gemeyns hebbende.

Dieſe eerſt beſpotte/ en voorts verwerp/
Als zynde te ſnode/ te hert en te ſcherp/
Voor ſoo saerten en weeldigen Maget/
Welck weecke ooghſkens/ beter behaget/
Zyden Sloepers/ halſdoeckkens doorſchynigh/
Zweetdoeckkens/ Spiegelkens Criſtalynigh/
En Bedden/ die door zachtheyt van Pluymen/
't Vermoeyde ſlapen doet ruſten met ſluymen.
Dit baerde toorn en twiſt vyandelick/
Altyt tuſſchen Man en Wyf ſchandelick.
Soo is Inertia met onwaerden/
Van Labor geſcheyden eer ſy vergaerden/
Dien ſy eenen ſcheyd-brief heeft geſonden/
Doende hem daerby/ al dit verkonden.
Na dien ghy/ o Labor my/ ſo verſmaet/
Dat ghy geen lieflycker gift dan 't gelaet/
Van u ſtreng aenſicht/ troerigh om dencken/
My in 't verſamen hebt willen ſchencken:
Soo wil ick u gaven niet ontfangen/
Hout die ſelfs/ doet u dingh/ ick ga myn gangen.
Dus ſachmen dit nieu Hylick miſlocken/
Elck van hem beyden/ is ſyns weeghs getrocken/
[x] Labor wert dienaer der wyſer [y] Minerven,
[z] Inertia dacht buyten lants te ſwerven.
Sy voorſach haer van nodruft traechelyck/
En nam tot haer Loeyheyt behaechelyck/
[a] Hypochriſi een goet ſchynende quaet/
Met twee maerten/ een dom/ een ſchalck van raet/
Die inder Joecht by haer waren verſaemt/
D'een [b] Fraus d'ander [c] Deſidia genaemt.
Als ſy nu die [d] Werldt alſoo gingh beſoecken.
Verſaemde daer terſtont uyt allerley hoecken
Die wegen vol luyden/ alleen om t'aenſchouwen
Het lieflycke gelaet der vermaerder Vrouwen.
Sy ſagen haer ſchoonheyt/ oock van haer geſinde:
Die elck daer ſtilſtaende prees/ en oock beminde.
Daer ſachmen elck om ſtrijt vanden merckten liſtigh/
Vanden Ackers pynlyck/ van vierſcharen twiſtigh/
Vanden Krygh en Schepen/ (voor ſorghligheyt open)
Wt alle winckelen hoopigh tot haer lopen.

Traeghepd ſcheyt van den Arbeyd.

x Arbeyd voeght ſich by de Wyſheyd.

y Den Arbeyd begeeft ſich in dienſte vande Wyſheyt/ wāc Pallas Tritonia en Minerva is al een ſelfde Goddinne die de veul beſochte Athenianen tot Vooghdeſſe vande Wyſheyt gekoren hebben/ zy is naer 't ſeggen van Pauſanias uyt Jupiters harſenen geboren/en Pallas genoemt/ om dat zy (haer Vader helpende ſtryden teghen de Hemel-beſtormende Reuſen/ den wreeden Pallant met haer eygen handen doode: Tritonia noemtmenſe naer 't gheral van drie/ daer verſcheyde redenen toe ſyn/ ſommige duydent op de wyſheyt/ dat is de tegenwoordige dingen te verſtaen/ de toekommende te voorſien/ en de voorleden te ghedencken/ ofte dat die wyſheyt wilt leeren/ wel moet raden/ recht oordeelen/ en oprecht handelen. Minerva wortſe gheheeten/ om dat zy den menſche vermaent/ en door die Wyſheyd roept tot haer ſchuldige plicht/ Homerus/ Lucianus/ Auſonius/ Cicero/ Papinius/ Virgilius en Ovidius getuyghen dat zy aldereerſt gevonden heeft het Naeyen/ Spinnen en Weven/ oock Steden te bouwen/ Huyſen en Wagens te maken/ 't gebruyck van d'Olyf-Oly/ maet-Zang en Fluyten/ Oorlogſche ſtryden te voeren/ daerom zy oock Bellona genoemt/ en gemeent wort te weſen de Goddinne des ſtryds.

z Traeghepd neemt Schyndeughd/ Bedrogh en Ledighepdt met haer tot Staet-Juffers. a Schyndoeght, b Bedrogh, c Ledighepdt. d De Werelt heeft een ſonderlingh behagen in deſe Juffren.

Het was al den volcke een begeerlycke luste/
Hun te versellen inde heerlycke ruste.
Elck prees [e] Inertiam, dat sy soo wysselyck/
D'Ontsichtlycken man/ en gaven afgrysselyck/
Sonder langh beraden hadde afgeslagen.
Want het algemeyne Goddelyck behagen/
Van haer soet aensicht en haer saertheyt vrouwelyck/
Was al veel te edel dan dat het houwelyck/
Van soo strengen man/ onder onrusts wimpelen/
Haren ted'ren huyt met moeyten sou rimpelen:
[f] Inertia ontfinck dit volck altesamen/
Minlyck ende vrindlyck noemende elck met namen.
En beloofde voorts aen hen allen te geven/
Een gants onmoeyelyck en sorgeloos leven.
Volght/ sprack sy/ myn paden alle stantvastelyck
En wilt oock versmaden den [g] Arbeyt lastelyck.
Dat's myn verworpen man/ vlied hem t'allen Steden/
Ghy hebt maer te voeden en slecht te kleden/
Een seer kleyn gesinde/ my die u sal leeden
En myn [h] Gesellin/ die is met kleyn te vreden/
Oock myn twee [i] Maerten. een dycker dick ontbyt/
Meer dan ons Maeltydt cost. want arbeyt maeckt appetyt.
Wy sullen [k] Murciam het Goddinneken soet/
Dieñen [l] en offeren: niet met moordelyck bloet/
Of met strenge wieroock/ maer met cussen en stoel/
Met beddekens sacht en met slaep/ der rusten boel.
Dees versaminge door die woorden smekelyck/
Van d'aentreckende vrou/ sart/ sacht en wekelyck.
Gewassen zynde/ tot een menichte ontallyck/
Doorwandelt de Werlt/ daer den klap bevallyck/
Van dat minlycke wyf/ d'arbeyt mocht hinderen.
Midd'ler tyt began die voorraet te minderen.
Die spys wert seer dier/ en't volck te met beruert/
Wat traegheyt vereenight werdt door kommer geschuert.
Oock quam inde scharen een schricklyck duchten/
Ende dit niet geheel uyt valsche geruchten:
Dat [m] Honger en [n] Gebreck twee Vorsten vervaerlyck/
Met groote dagh-reysen haesten openbaerlyck.
Om te verstropen/ die gantsche vergaringe/
Immers dat sy nu al (o wat beswaringe)
Met grooter macht waren geheel na byder hant/
Als die lichtelycken en sonder wederstant/
Na't verniel der dingen haest waren gereden/
Door al die ledige Landen ende Steden.

In

e Prysen haer dat sy den Arbeyt hadde haer houlyck ontseyt.

f Traegheydt ontfanght Schyndeughd/ Bedrogh ende Ledigheyt.

g Labor.

h Schyndeugh.

i Bedrogh en Ledigheyt.

k Murcia/ als getuyght Hermolaus in Plinio is befaemt geweest voor Goddinne van de luyheydt en onachtsaemheyt/ gelyck Strenue vande forthsuldigheyt en vernuftigheyt/ want Murcidam is by den ouden/ onweten ende onachtsaem genoempt geweest/ als Festus ghetuyght/ dese Goddinne hadde een kleyn Tempeltjen onder den bergh Aventine/ de welcke oock by de ouden Murcus ghenoemt was/ Murci sunt, homines timidi & ignavi, dat zyn bloode ende onwetende menschen.

l d'Oude offerden bloed van menschen of beesten.

m Honger ende/n/gebrek bestormen haer/ zy worden van Ovidius in ghedaente van vrouwen beschreven/ seer leelyck en mismaeckt.

In dit onversien quaet was 't volck ancxstigh verbaest/
Des die voorbarichste by Inertie naest/
Haer twyfelyck vraeghden/ wat in sulcker vresen
Tot hen versekertheyt best gedaen sou wesen?
Daer wert den oppersten/ die om ted're saken
Te vinden/ kloeck waren/ bevolen te waken/
Te vinden/ te raden/ en middel te sporen:
Eerst om dien Vyant listigh te verstoren.
Voorts hoemen lichtelyckst' sonder arbeyts gedogen/
Voor Vrou Inertia syns hebben sou mogen/
Nu vantmer daer vele treflick en hoogh vernaemt/
Opentlick [o] radende datmen beroytheyts schaemt/
Spot/ verwyt/ ia die smerige bedel-brocken/
En duysent-verwige dick-gelapte rocken/
Met ander quaey saken eer soude aenvaerden:
Dan 't schentlyck versaken van haer Vrou vol waerden.
Die doodt die 't eynde is van alder menschen klachten/
Hadden sy al gelyck als Heylant te wachten.
Daer tusschen (seyden sy) heb elck een blyde moet:
Soo lanck die milde Godt ons mildelyck voedt.
Valter wat onspoedighs tegen ons behagen/
Dat moetmen onachtsaem en lachende dragen.
't Gedierte dervende kelders ende schuren/
Voedt ledigh en weeldigh de miltheyt der naturen.
Soo oock scheyden wy niet/ als Wyven swackelyck/
Van d'aengenomen Sect/ soet en gemackelyck:
[p] Die natuyr/ 't geluck/ en 't gebruyck pracktyckelyck/
Sullen ons versorgen van alles ryckelyck.
Wat soudemen seggen of wy sonder soecken/
Ergens een schat vonden in eensame hoecken?
Of veel diere Waren op Volck-lose Stranden/
Wt verdroncken Schepen ons quamen ter handen/
Of oorlogh en sterfte de luyden soo plaeghden
Dat zyse al t'samen soo ancxtigh verjaeghden
Dat elck zyn ryckdomen verliet gants onbehoedt/
Die wy onder tytel van vry-verlaten goedt
Dan tot ons eygendom aenvaerden rechtelyck?
En of oock sommige door vreese knechtelyck
Van d'aenstaende quaden den Ster-kykers kondigh/
Vande [q] Wraeck-Goddinne/ alder sielen sondigh/

Bedrogh loert op middelen.

o Raetslagh der ledigheyt tot alle practyque.

p Quade toeverlaet.

Daer is goet na te wachten/ maer quaet nae te vasten/ want den hongher wilt het zyn hebben.

q Nemesis/ Dochter vanden Ocean en Nacht/ wierd by de Egyptenaren aengebeden/en ge-eert voor de Wraeck-Goddinne / en beelden haer onder een throon / sittende op de Maene/ op datse daer als door een Spiegel sage alle daden der Menschen / Rhamnusia wortse geheeten/ naer de Stad Rhamnus in Attica/ daer sy haer Kerck hadde/ dees Goddinne was gheloofd / datse stadigh Jupiter hielp te neder werpen den hooghmoet der verwaender menschen/ en verderven de ghene / die door ryckdom/ state ofte eere / boven reden wreet en opgheblasen wierde/ die van Smirne aenbaden een deel Nemesen/ bedenckende dat God veel middelen hadde / syn oordeelen en straffingen tegen de quaet-leefsche menschen uyt te voeren.

Vanden uytersten dagh/ van 't grouwelyck oordeel/
Of van [r] Radamantho verschrickt t'onsen voordeel/
Soo milt mochten werden over haer ryckdommen/
Dat sy/ of om die Helle veyligh te ontkommen/
Of om te volbrengen haer beloften devoot/
Verdienstelyck gedaen/ in lyfs ancxt en noot/
Vrywilligh haer goeden ons-luy quamen schincken.
Mochtmen dan niet lustigh poppen ende drincken?

r Radamanthus/ wordt sone van Jupiter en Europa geacht te wesen / en was vermaert van wegen zyn seltsame verstant / gematichtheyt/ en oprechtigheyt/ daerom hy tot een ziel-Richter inde Helle was ghestelt/ met Minos en Eacus/ oock Jupiters sonen / als Homerus / Virgilus en Ovidius dat verhalen.

Altyt salmen vinden verwaende roem-gierigh/
Eenvuldige milden/ veel yv'rige vierigh/
Die ons voorsien sullen van kleed/ spys en dracncke/
En dat om Godes of om der menschen dancke.
Maer of dese dingen dan noch al ontbraken/
Soo heeftmen niet vergeefs Gast-huysen doen maken.
Oock vintmen gaeld'ryen/ huysen/ luyffens/ bogen/
Ja tonnen/ die ter noodt huysen strecken mogen.

Diogenes Cinicus woonden in een Tonne.

Wat lant is doch so naeckt/ soo arm en soo geplaeght/
Dattet gantsch geen ruygh hoy/ of warm strop en draeght?
Wildy van decxelen verstaen den besten aert/
't Is diemen om niet kryght/ diens verlies niet beswaert.
En die derft het gequel van 't gedierte groeyelyck/
D'Welck der burgers bedden plaeght met waken moeyelyck.

Soo schoon kan de ondeught haer volcxken preken.

Entlyck soo mocht henluyden nemmermeer gebreken/
Veel voedende kruyden noch oock klare beken.
't Onbehoeftigh gelt meest/ is seltsaem/ en cost sweet:
Maer die noodtruft cost niet/ is licht en elck gereet.
Die daer mede genoecht/ mach sonder swarighenyt
Volgen [f] Inertiam, Goddin vol klarighenyt.

f Traeghenyt.

Sonder t'eeniger tydt den moeyten te lyden
Van 't lastige delven/ van 't gevaerlyck stryden/
Van 't ancxtige seylen/ en van alle saken/
Die al 't onwyse volck verdrietigh doen waken.
Elck ga daerom voort/ ende ontfangh troostmoedigh
't Aenkomende gebreck met honger verwoedigh.
Sy mogen niet duyren/ maer moeten haest enden/
Sy door genoeghsaemheyt/ of wy/ door haer schenden.
Soo spraken eenige van schyn als [t] Sybillen,
Sommige riepens luyt/ om 't volck te stillen:
Met een vrymoedigheyt al te ontamelyck/
Prysende den bedel naeckt en onschamelyck.

t Sybillen/ waeren Prophetessen / die 't toekomende costen voorseggen/ en worden by d'oude in grooter eeren gehouden.

Bewys der bedelery.

Dit waren meest Griecken/ naemlyck [v] Antisthenes,
Oock Crates van [x] Theba, die Hont [y] Diogenes,

v Diogenes Laertius/ lib. 6. in 't beginsel/ seght dat Antisthenes was van Athenen geboortig/ en in Philosophia gestudeert heeft/ ten tyde van Socrates en Plato/ hy is 't hooft/ en vinder geweest vande Cynique secte/ en heeft tot scholieren gehad/ Diogenes/ Crates/ en Zeno/ arm en omut als een bedelaer was zyn leve/ en is onbeschaemt (doch met smerte) als een hond gestorven. x Was sone van een Absconda/ en een vande eerste Disciplen van Diogenes/ by wien hy gestudeerdt heeft

Met

Met noch meer andere van dien volcke klappigh/
Al lieve Vrundekens van ledighept snappigh.
[s] Dese badt haer Vrouwe blymoedigh te wesen/
Seggende/ dit raden Geleerden geprezen.
Die onder die Griecken uwen vluchtigen man
Eerst herberge weygerden/ en hebben voort an
Uwen Echt-scheydinge met veel boecken gelooft/
Dees verlaten u niet/ al goldet oock haer hooft.
Grypt eenen goeden moet/ want die palen uws Ryck
Syn seer wyde versprept/ men vint geen haers gelyck.
Oock was dees Leer den volck soo lief door 't wel praten/
Dats' hen elck sou schamen u nu te verlaten.
Dus hout dese Leere/ mydt sorgh en blyft gerust.
Dese redene gaf 't middel volck een onlust.
† Dat vervuldet alle met treurige klachten/
Seggende/ honger waer soo niet te verachten.
Best waert dat Labor quam wonen by wenigen/
Om met [a] Inertia hem te vereenigen.
Want het waer een nut man/ immers by de lesen/
Soo voortyts menighmael treflyck waer gebleken.
Men mocht haer [b] Laborem somtyts doen genaken/
Maer wachten hem aenden voeghdy te geraken.
Haer geselschap waer hem niet vorder te gehengen/
Dan wat doende dat haer oorbaer mochte brengen:
Om honger en kommer veyligh te verjagen.
Sulcx morde 't gemeen volck/ maer hun ancxtigh klagen
Bleef geheel ongeacht vanden grooten instaet/
Soo gants vyantlycken was [c] Labors naem gehaet.
Doe is d'ander maerte [d] Fraus in schalckhept aerdigh/
Op haer knien gevallen voor haer Vrouw eerwaerdich/
Die welck sy wenschende een gherustigh leven/
Aldus looslijck aensprack met een stem verheven.
Daer is gheen sake die dit dreyghen rouwelijck/
In alle mans Ooghen/ voor my maeckt grouwelijck.
Als die alleen genoegh al 't volck can versorgen.
Andere dienst-maerten hebbende den morgen
Door-gebracht in 't schicken vanden plumagien/
Crul-priemen/ cups-doecxkens/ en ander ciragien:
Meynen dan/ sy hebben haer dingh seer wel gedaen/
Voor sodanigen Maerte en sie my niemant aen.
Al dit doe ick mede/ na myns Vrouwen gevoegh/
Maer schicke daer boven dat van als sy genoegh:
Van als dat nootlyck is/ en datmen mach wenschen/
Tot genoegh-doeninge van 't begeeren der menschen.

in dien hondsche en bedelsche Philosophia van Antisthenes / hy heeft lust en lecker geleeft / ia andere/ dat leven seer aengeprezen/ als sommige van syn schriften betuygẽ/ siet Laertius/ lib. 6.
y Laertius lib. 6. p. 369. seght/ dat Diogenes/ toe-genaempt Cynicus/ dat is honts / was van Synopeen/ sone van een Wisselaer / hy quam t'Athenen / vluchtig zynde om vals gelt dat hy gemunt hadde/ en wiert schoolier van Antisthenes/ hy leefden op den bedel/ als de voorgaende/ gheen ander huys oft woning hebbende als een tonne/ zyn spreucken waren aerdigh maer bitter en scherp/ berispende al de Werelt/ als eẽ bassende hont/ hy verwierp alle de geschenken van Alexander de groote/ ende en verweerdighde hem niet om Alexander te gaen besoecken/ hy wilde oock liever zout t'Athenen eten/ dan de leckerny/ (onder dienst) aen de tafel van Craterus / hy sterft naer 't seggen van Demetrius op den selfden dagh dat Alexander de groote starf in Babylonia.
z Ledighept spreeckt / traeghept moet aen.
† Murringe des volcx tegen ledighept.
a Traeghept.
b Arbeyd.

c Arbeydts.

d Bedroghs aenspreke.

Prijst haer selven.

Groot is het vermogen dat ick ter Werlt hantere/
Veel vermach ick by 't licht / maer by 't doncker noch meere.
Want ick door myn listen (al schynen sy eerloos)
Myn vyant betemme ende make weerloos.
Dit maeckt myn dienst nootlyck in dees vergaringe.
Om van noot te vrijen in sulcke beswaringe.
Want die daer wil volgen dees edele Vrouwe/
Loey en lecker leven, veyligh sonder rouwe:

Raed tot stelen en behendigheyt.

Sonder sorghvuldigheyt in geluck bestendigh/
Moet zyn/ of kromvingert/ of ten minsten behendigh.
Hy moet oock verachten die ijdelen namen/
Versiert by simpelen die sich abelheyt schamen.

Veracht eer / en losbaer name.

Wat nut komt van doecht? van 't hovaerdigh romen?
Van onnutte liefde en diergelycke dromen?

Raed geltgierigh te worden.

Faem vult (als wint) het oor/ maer 't gelt buyck en kisten/
Dus hoortmen na rijckdom te staen met veel listen.
d'Inkomsten te meeren/ en daer te begraven/
Is 't Gout inde Kiste/ 't Schip is inde Haven.
Daerom al ghy mannen die myn reden oock hoort/
Sydy te recht mannen/ soo schickt u na myn woort.
Schickt dat ghy genoegh hebt/ dat ghy veel guldens zomt.
Niemant sal (glooft my) u vragen van waer 't u komt.

Veracht de Deughd.

Die grove versieringh/ die wy van dueghde lesen/
Van ons plompe Ouders in d'oude Werelt gepresen/
Is nu al veroudert/ versuft/ en upter tyt.
't Is maer een werck-heyligh / die 't leven met haer verslyt.
Oock en is glori niet/ dan een valsch geruchte/
Een vrucht die lancksaem komt/maer schept metter vluchte.
En wert doch ten laetsten vanden laetsten dagh bedeckt.
[e] Aengaende die liefde/ werdt recht voor sot begeckt.
Vintmen oock op aerden spotlycker dwaserije/
Dan inde sotte liefd. welcx blinde raserije/
Ongelyck doet lyden met gelycke sinnen/
En anderluy boven hen selven beminnen?
Hoe veel nutter ist datmen hier op aerden/
Boven allen aenkleeft/ en hout in waerden/
Sodanige saken/ daer door men mach verwerven /
Kost/ ende kleederen/ huysen ende erven/
‡ Leeghevt/ weelde/ gemack/ en al ons begeeren/
Suyverlyckens geciert met namen van eeren?
Ick meyn liste/ valsheyt/ dubbelthevt/ moeyterije/
Wycking' van 't woort/ smekingh/ ende lof-tuyterije.

Vergelyckt des Werelts bedriegelyckheyt.

Want dit heet nu wysheyt/ kloeckheyt en trouwe.
Soo ick 's menschen leven als in een spiegel schouwe/

[e] de Poeten fingeeren/ datter een Goddinne is/ Venus genoemt / (ghesproten zonder Ouders / uyt de Zee) die de harten en gemoeden der menschen t'samen bindt/daer mede verstaende de aenlockfels/ waer mede haer de menschelycke natuur behelpt/ en een groote kracht heeft / als de daad dat selve betoont / uyt welcke aenlockselen wort geboren den lust/om te genieten het beminde/ daer zy by voeghen dat Venus een Sone heeft/ Cupido ghenoemt/ die voorsien is van boogh en pylen/met een brandende fackel/ waer hy mede quetst en wondet het harte der Goden en Menschen / beteeckende de prickinghe en vierigheyt van liefdens passie/ als sy gheplaetst is in onse ziele / wat meer van Venus en Cupido valt te seggen/leestmen overvloedigh by L. Giraldus N. de Contes/en V. Cartarij.

‡ Raad tot alle bedrogh en valsheyt.

Ick sie (niet in 't doncker/ in hoecken of winckelen/
Niet seltsaam/ niet by den Apen of Scheminckelen/
Maer) by lichten dage daeghlycx exempelen/
By menschen op 't Raedhuys/ inder Goden Tempelen/
In Conungen Hoven/ op Merckten/ in Vierscharen/
Veel verscheyden soorten van Luyden vergaren/
Als oude Kle'er-koopers/ Taelmans/ Makelaren/
Paerde-koopers/ Lodders/ Wynheeren/ Woeckenaren/
Juweliers/ Propheten/ die Sterren begapen/
Algemisten gierigh/ en Heydensche Papen/
Die al deur den raed by my hem gegeven/
V deden verwinnen/ o Princes verheven.
Al dit machmen oock sien inden natuerlycken aert
Van 't gedierte inde Zee/ in de Lucht/ en opter Aerd/
D' Welck al 't samen verkryght gemacklyck voetsele/
Deur eens anders schade/ en bedroghs versoetsele.
Ick ben een Dochtere der kloecker naturen/
Die minlick en stadigh al van d'eerste uren
Den sterflicken menschen uyt vrintlycken ionsten
Onderwesen hebbe myn nutbare konsten/
Dus dryft uyt u Herte des armoets ellendigheyt/
Men sal haest door 't beleedt en kloecke behendigheyt
Van [f] Maie soon en my/ met listige kluchten/
Armoe en Gebreck schandelyck sien vluchten.
Als [g] Fraus dees dingen hadde met konste vertaelt/
Hevet haer by den volcke groote iunste behaelt/
Want behalven dat elck lichtelyck konst mercken
Dat sy de waerheyt sprack gesterckt met elcx wercken/
Kreegh die reden [h] Fraudis noch veel grooter geloof/
Door 't getuygh van menigh vernaemt wijs [i] Philosoof:
Philosopherende met monde konstelyck/
En Fraus vereerende met handen ionstelyck.
[k] Ick/ sey d'Abderiter ben myn meester ontvlogen/
[l] En heb Theodocen myn vriend fijn bedrogen.
[m] Ick/ sprack Demosthenes gingh stom het recht buygen/
Ende 't onrecht stercken/ door mynder silver huygen.

Meest al 's menschen doen strecke tot eyghen baet en bedrogh.

Exempel in 't ghedierte.

't Bedrogh schijnt een dochter der nature te wesen / om dat sy met redelycke en onredelycke gedierten ter Werelt komt.

f Het kommen over een Hesiodus in zyn Teogonide / Orpheus en Homerus in hun Goden Lofzangen/ dat Mercurius is den sone van Jupiter / en de Nimphe Maia/ de Dochter van Atlas/ hy was gehouden den bode van Jupiter / en seer behendigh dief te wesen/ Lucianus in zyn t'samen-spraeck van Apollo en Vulcanus/ schrijft/ dat hy van in moeders lyf scheen te versieren middelen om te stelen / en het selfs in 't werck leyde / soo haest hy ghebooren was / hy is oock den eersten Koopman geacht/ hem worden veel konst-vindingen toegeeyghent/ zyn werck is oock d'afgestorven zielen naer Carons Oever te leyden / Hermes wordt hy int Griecx genoemt/ om dat hy der Goden Tolck oft taelman soude wesen/ en Mercurius is so veel als een woordt oft reden/ Cicero beschrijft dat Mercurius den Egyptenaers de letteren / en wyse van schryven heeft gheleert.

g 't Bedrogh wint de herten door haer schoon spreken. h Bedrogh. i Bewijst haer doen mette Philosophen. k Democritus van Abderee/ Stadt in Tracien/ heeft geleeft ontrent 't Jaer des Werelts 3942. oft naer Laertius lib:9. int Jaer 3505. inde 80. Olympiade/ hy is in synen tyde een deftigh en geleert Philosooph oft Wysgier geweest/ die naer Plinius lib. 4. cap. 11. en Aelianus lib:4. van zyn gemengelde Historie/ seggen/ belacht heeft de sottigheden van de Wereldt/ en alle d'ydelheyde daer mede hem den mensche afsloost/ hy op 't uytgaen van zyn leven gekommen synde/ verlengde/ oft onderhiel dat noch drie dagen met het broodt daer hy aen roock/ tot dat het Feest van Ceres gehouden was/ en sterf in 't 109. Jaer zyns ouderdoms/ by na sonder pyne/ oft wee gevoelende/ nochtans dit schijnt den sin te wesen/ dat hy heymelyck ontvluchtende van zyn Meester/ te Athenen quam/ en dat hy aldaer/ verachtende alle eere/ niet wilde bekent wesen/ hoe wel hy Socrates kende/ seyde hy nochtans/ ick ben te Athenen geweest/ maer niemant heeft my gekent. l 't Schynt dat Democritus zyn vriend bedroghen hadde: want door de Wetten was verboden/ dat niemant zyns Vaders begraeffenisse mocht hebben noch gebruycken die zyn Vaderlycke erfenisse hadde verquist en doorgebracht/ en om dat Democritus daer door op yders tonge was/ seyt Antistenes/

dat hy om yders klapperij te ontgaen/ voor den dag brachte zyn boeck/ geheeten Diacosmus/ 't welck alle zyn andere wercken verre te boven gingh/ waer door hy tot soodanigen eere gheraeckte/ dat men in plaets van hem meerder schande na te spreken/ geschoncken zyn 500. talenten/ en naer zyn doodt tot zynder gedachtenisse/ kopere beelden opgerecht/ en bewees alsoo/ dat hy zyn Vaderlycke Erve aen noodighe wetenschappen besteet hadde/ welck soet bedrogh hem tot grooter eeren brachte.

m Demosthenes is een treffelyck Redener gheweest by zyn leven t'Athenen/ die door ghedurighe arbeydt en veel nachtwaken ghekomen is tot den hooghsten trap van welsprekentheydt/ en den roem onder den Griecken behoudē heeft van den kloecken welsprekert te wesen/ daerom die van Athenen hem dickmaels in haer stad-saken gebruyckt hebben/ maer eyndelyck verloos hy alle zyn achtinghe door dat hy hē met gelt hadde laten omkoopen/ en Herpalus die hy eerst tegen ghesproken hadde/ (in 't recht) inde viel/ Herpalus was gevlucht uyt den dienst van Alexander/ en quam t'Athenen met al zyn gout en Galeijen/ versoeckende onder haer te schuylen/ d'ander Orateuren greetigh zynde naer zyn gout en silver/ begonsten terstont voor hem te spreken/ uytghesondert Demosthenes/ die d'Athenianen raeden/ hem te verdryven/ Herpalus siende dat zyn saken slecht stonden soo hy dese man niet de mont en stopte/ sont hē des nachts eenen schoonen kop met 20. talenten/ Demosthenes dese gifte ontfanghen hebbende/ ginck 's merghens naer den raet/ hebbende syn hals omwonden met wolle doecken/ hem veynsende niet te konnē spreecken/ maer zyn bedrogh daer naer uyt-komende/ en wilde hem 't volck noyt meer hooren/ eyntelyck ghebannen zynde uyt Athenen/ en vreesende Antipater inde handen te vallen/ vergaf hem selven met vergift dat hy uyt een schryf penne soogh.

n Jck/ riep Platoos Jonger/ heb myn meester veracht/
En hoopwerck van logens waerschynigh voortgebracht.
Sommа elck prees om seerst Fraudis groot vermogen/
Als sy maer wert gesterckt door konstige logen.
Alle die [o] schyn-wysen onder mantels heyligh/
Presen den raet Fraudis voor nut/ goet en veyligh.
Doe scheen [p] Inertia we'er wat te bekomen/
So door d'exempelen der Griecken uytgenomen/
Als door Fraudis reden/ met konst cierlyck besmuckt/
Die haer sin den scharen heel vast in had gedruckt.
Doch bleef haer hert ontrust en twijflijck beladen.
Want Honger en Kommer hielt sy d'archste quaden.
Ende voorsach daer by (hoe seer elck dat deckte)
Dat haer doen en laten al tot kommer-stadt streckte.
Die Raed vande eerste maeckte haer [q] onlustigh:
Als een hinderingh strengh vande weelde rustigh/
Van gerechtjens lieflijck/ en van leckerheyt soet/
Al 't welck sy begeerde als haer opperste goet.
Oock stelde Fraudis raet haer niet heel in vreden.
[r] Also die den Wetten en straffingh der Steden
Onderworpen ware/ ende mitsdien gevaerlyck/
Oock voor onachtsaemheyt onvry en beswaerlyck.
Haer anxt werdt noch vermeert door den spieders listigh/
Die brachten dat [s] Labor haer man/ die sy twistigh
Van haer had verstoten en schandelyck verjaeght/
Door Palladis hulpe een seer naerstige maeght/
Tot een nieuwe huysvrou nu hadde verkregen/
Die de Wraeck-Goddinnen verbitterden tegen
Haer mans verachtersse/ om den geleden spyt.
Maer van alle sorgen wert sy geheel bevryt
Door [t] Hypocrisie haer gesellin getrouwe/
Al was die een trage en machelycke vrouwe.
Dese siende des volcx meningen tweedrachtigh/
En haer waerde vriendinne in anxt twyfelachtigh/
Js op een hoevelken tragelyck gestegen/
Daer elck haer mocht hooren en verstaen te degen.
Ende tot het swygen gedaen hebbende teken/
Began sy statelyck aldaer dus te spreken.

n Aristoteles sone van Nicomachus en Prince vande Peripatetique Philosophen/ is (naer Diogenes Laertius verhaelt) de Discipel van Plato/ synde hem afghegaen by zyn leven/ en 't hooft ghewozden van een besondere Seckte/ doende zyn meester die schande aen/ dat Plato van hem geseyt heeft: Aristoteles heeft gedaen/ en doet ons als de jonge Veulen/ die eerst ter Werelt kommende/ achter uyt slaen met de voeten teghen haer Moeder/ hy is niet teghenstaende een treffelyck Philosooph gheweest in zyn leven/ en leer-Meester van dien grooten Werelt-winner Alexander/ daer hy groote gunsten af genoten heeft/ maer eyntelyck uyt Athenen gevloden synde om eenighe beschuldinghe/ is te Chalcis gestorven door vergift dat hy over hem droeg/ out zynde 70 jaren. o Philosophen. p Ledigheyt verquickt haer eenighsins. q Js noch onlustigh. r Vreest de straffe. s Arbeyd. t Schijn-deught soeckt met haer leydige mont de menschen te verleyden.

Waer 't

Waer 't niet so dat de ionst van myn gesellinne/

Begint haer aenspraeck.

Oock die liefde (vrunden) daer met ick u beminne/
My drongen te seggen/ 't gunt in my leyt verholen:
Ick soude het swygen/ my ernstlyck bevolen/
Als ick in d'oorde [b] quam van Murcea Goddinne/
Geensins breken/ Noch oock den verholen sinne/
Die elck mensch wijs zynde voor hen selver alleene
Behoort te verbergen niet in 't gemeene/
Dus onbeveynsdelyck hier hebben geopenbaert.
Maer siende dat twijfel u maeckt ancxtigh vervaert/
Deur 't geschil der Wysen/ in 't minste quaet te kiesen
Vande soete vryheyt of weelde te verkiesen/
Gemerckt onse saken soo sorgelycken staen
Dat wy eenen van drye nootlyck moeten aengaen/
Dat d'eerlose bedel/ of die strenge Wetten
Die ons in ongemack of in ancxt souden setten/
Of (daer my of gruwelt) het lastigh gedogen/
Van [x] Labors gebied/ dien wy hebben verspogen.
Soo is myn voornemen van dees wichtige sake/
Te toonen hoemen best met goede gemake
Die soete ledigheyt beschermen sal mogen/
En veyligh ontgaen d'ancxt nu staende voor ogen/
Ist dan saeck dat ghy Luyden my soo veel helpt in desen
Als u de hulp myns raets wel nutbaer mach wesen:
So suldy verstaen dat myn behulpsame daet
V soo oorbaerlick is als myn vernuftige raet.
Daeromme gelyckmen in alderley konste
Een beginsel voorstelt naecktelyck op 't ronste:
d' Welck men voor seker hout/ en dat in sich besluyt
't Gantsche stof der saken diemen leert en beduyt:
So bestaet my nu oock u wat Wetten t'ontbinnen/
Daer by (als by een loos) d'een d'ander mach kinnen.
Die ons een compas zyn om wel op te mercken /
In 't stieren van al ons woorden ende wercken.
Die dingen dan daer in ons alder veyligheyt/
Ende d'inwendighste verborgen heyligheyt/
Van onse Goddinne Murcia is gelegen:
Moet elck als zyn a. b. leeren/ weten/ plegen/
En stadigh bedencken/ by dage/ by nachten/
Ick salse u seggen/ elck wilder op achten.
[y] Hout met Harpocrate den vinger opten mont.
d' Arbeyd prijst met woorden/ versaeckt hem in s'herten gront.

b d'Ordre / Willekeuren oft Wetten van de morsige Goddinne worden u hier naer verhaelt.

Stelt voor/ den Bedel/ Dieft' te en Arbeyt.

x Arbeyts.

Helt nae de ledigheyt / en luij lecker leven.

Leerdt de middelen om daer toe te geraken.

y Hier worden ordentlyck achtervolghen beschreven de Wetten en Leeringhen van Murcia en Inertia/ die negen in 't ghetale zyn/ en aenmerck-weerdigh/ om eygentlyck en wesentlyck den Natuur van 't luij en lecker leven af te malen / D'eerste leert swygen/ dat schelmen en dieven in haer boosheydt te pas kompt/ om dit te veyligher te plegen/ 't Beelt van Harpocrates met den vinger op de mont/ betekent stilswygentheyt/ d'oude Egyptenaers noemden hem den Godt der silencie/ dat is: van swygen heelen / oft heymelyck verborghen te houden/ 't welck wel een vande deughdelyckste goede seden zyn die Pythagoras zyn leer-ieughd leerde/ hun voor d'eerste school-les vyf geheele Jaren liet swygen,

Drijft

Drijft van u naerstigheyt/ sorgen ende medelyden.
Bemint onachtsaemheyt/ dientse t'allen tyden.
Ryckdom ontfangt/ wilmes u ter schenck aen tellen.
Melckt den gouden schapen soo lange delders swellen.
't Recht van Tafel en Bedt en wilt geensins breken.
Den wellust bemantelt met onsichtigheyts treken.
't Gelaet en wesen drayt na drayen der sonnen.
Wie hier in anders doet die sy overwonnen/

e Traagheyt.

Als die [e] Inertiam trouweloos heeft versaeckt/
't Geselschap verlaten hem self ellendigh gemaeckt.
Dit zyn dan die Wetten/ dit zyn die Sacramenten/
Die vrou Inertia geeft in hare Tenten.
Sy zyn kort van woorden maer van sin lanck en breet/
Dus ist nodigh dat elck die vast van buyten weet.
Om ons doen en laten in alder manieren/
Al ons leven deure daer nae te stieren.

Bewyst het met de Griecksche Philosophen.

Veel Griecken vercierden voormaels traegheyt ledigh/
Metten schoonen naem van Philosophy sedigh.
Om soo te geraken achter der weelden Kist.
Maer 't is al t'samen schendelyck gemist.
Sy hoopten in leegheyt te smetsen verstandelyck/
Maer haer sotheyt brachtse in lyden schandelyck.
Dus moetmen besorgen met loosheyt vlytelyck
Dat ons niet op en koom die spot verwytelyck.

Leert arch en deurslepen daer in te wesen.

Soo moet elck eerst weten voor seker en gewis
Dat die mensch des menschen meeste vyant is.
Soo ons 't oude spreeckwoort constelycken ontdeckt/
Dat d'een mensch den ander een Wolf of Duvel streckt.
Hierom sy elck altyt vlytigh op zyn hoede/
Dat oock 't minste deelken van zynen gemoede

Oock bedeynst en op zyn hoede.

Den volck niet kondt sy/ elck moet naerstigh besorgen/
Te gaen in visibel/ vermomt/ bedeckt/ verborgen/
Alle dinck te helen moetmen altyt pynen
Met hertneckigh swygen of met eerlyck schynen.
Maer om 't vernemen van 's volcx verholen saken
Moet elck van ons looslijck sporen en waken.
Want eens anders secreet op goet geloof te verstaen/
Meert groot-achtbaerheyt/ en hout den volcken onderdaen.
Den ionstigen name vander eenvuldigheyt/
Arbeyt te bewaren met alder gedulddigheyt.
Maer d'eenvuldigheyt self drijft van u geringen/

Sy veracht d'eenvuldigheyt

Want zy is 't sotste en sorghlicxste alder dingen.
Sy slacht d'Olije/ die is uytwendigh gesont/
Maer inwendigh quetst sy/ dit 's alle man niet kont.

Men

Men vint oock onder al geen gedaent des gemoets
Dat ons meer onlusts/ meer schaden/ meer tegenspoets
Toe mach brengen/ dan ware eenvuldigheyt sot/
Als wy onder haer staen/ en doen na haer gebodt.
Wederom is sy nut/ en dient ons grotelijck

Prijst die in andere om haer voordeel.

Als sy by and'ren woont/ en 't herte ontdeckt blotelyck.
So dat haer slechte tonge ons in 't hert doet kijcken/
Sonderlingh als dit valt by mogenden rycken.
By versufte mannen/ by ijv'rige wyven/
Of by door-brengers daer 't gelt doch niet mach blyven.
Dit's ons nut als and're/ 't zyn ouwen of iongen/
Haer open hert dragen op haer sotte tongen.
Maer wy moeten ons tongen diep in 't hert verbergen/
Of wy sullen dwaeslyck ons goede staet verergen.
Komt ons yet voor te doen dat nut schijnt te wesen/

Raet den arbeyt te vlieden en schuwen.

So staet ons om te sien/ en voor al te vresen/
Of daer inne oock sy gemeenschap met aerbeyt/
Ons hatige vyant/ vol verdriet/ vol swaerheyt.
Want waer hy eenighsins inne is te duchten/
Dat slaet flucx vander hant/ dat wilt terstont vluchten/
Want Labor is hert/ streng/ scherp ende moeijelyck/

Arbeyd.

En om 't stadigh slaven den tragen versoeijelijck/
Die vrou Inertia gaet betomen fellick:

Traegheyd.

Soo haest men hem ontfangt vruntlyck en gesellick.
Lust ons dan rustigh in weelden te verblyden/
Men moet dees vader van sorgen en onrust myden.
Ende somen ter Werlt vier groote saken siet/
Boven al vol stoornis/ onrusts/ moeyte en verdriet/

Een Vrou/ 't Hof/ een Schip en een Acker/ zyn vier saecken vol arbeydts en moeyte.

Als een Echte Vrou/ 't Hof/ een Schip ende een acker/
So moet elck die vlieden voorsichtigh en wacker.
Want so wy ons alsulcx met ernst ondervinden:
Terstont sal arbeyt ons vangen/ kluyst'ren en binden.
Doch machmen hier bruycken bescheydenheyt matelijck.
Want dees dingen van selfs niet zijn so hatelijck/

Maer yets met ander lieden arbeyd kunnende becommen/ dat aen te nemen.

Datmen die behoort te dryven uyt ons fuycken/
Alsmense sorgeloos sonder arbeyt mach bruycken.
Quaem een ander mans wijf ionck/ rijck en schone/
Een licht geloovigh Prins dragende die krone/
Of een ijveraer milt in ons duystere lagen/
Ick versta niet datmense daer uyt sou iagen.
So is mijn sin niet/ datmen 't schip verachte
Als hy ter nootlycker reys om niet krijght de vrachte/
Sonder dat ghy daer in yet behoeft te wercken.
Dat kondy nu oock licht vanden Acker mercken.

Wert u een vruchtbare besproken of gegeven:
Weygertse niet/ sy dient tot loey-lecker leven.
Want sulcx [f] Inertia in rust doet volherden
Als sy van anderen voor ons bearbeyt werden.
Maer dit al is weder hatigh/ pijnlijck en leedt/
Als het geen vrucht en geeft/ dan door ons arbeyt en sweet.
Dese beduydinge kan die vroede rapen/
Wt die verholentheyt vande gulden schapen
[g] Van Medea, [h] Iason en zyn gesellen/
[i] Van 't gulden Vlies vermaert door 't Poeetsch vertellen.
[k] Ick verstreckte Iason en Medea ionstelyck.
En ick leerde hem die Toverij konstelyck.
Waer door die wackere en sorghvuldige ogen
Vanden Herders verblint waren en bedrogen/
En die beschermende wapen vanden gouden klomp/
Wt gierigheyt eerst scherp/ onsnedigh werden en plomp/
Als die schalcke mannen door schyndoeght vermaert
Dien rycken Koningh als een schaep eenvuldigh van aert/
Soo behendelyck van zyn ryckdom hebben berooft.
[l] Daerom/ o ghy alle/ die my hoort en glooft/
Nadien het lieve lyf ons naeste maeghschap soet
Altyt besorght moet zyn/ en weeldelyck gevoedt/
Welck lyf wy gevoelen en weten dat wat is
Sonder 't welck wy niet en zyn noch doen/ dit 's gewis/
Van waer ons oock voortkomt die lieflijcke luste/
Met alle soetigheyt en gerieflijcke ruste/
Om welcx wille het leven sonderlingh wert begeert/
Soo sult ghy al t'samen in myn geselschap ge-eert
Volgende myn raden ende beleden/
Tot dit heylige werck heyligh mogen treden.
En dees behendigheyt leechlyck en onmoeijelyck
Gebruycken/ om onse vyanden verfoeijelyck/
Als Honger en Gebreck vervolgers onser sielen/
Te verjagen/ te slaen/ en heel te vernielen.

f Traegheyt.

g Medea/ naer 't segghen vā Apollodorus en Ovidius/ was Dochter van Aeetus/ dē sone vande Zon en Idyia dochter des Oceans/ zy was kloeck en ervaren inde tover-konst/ daer mede zy haer en Iason het gulde Vlies deed winnen/ en trock met hem sonder haers Vaders weet/ naer Thessalien/ daer zy nae der hant van hem verstooten wierdt/ sy dooden haer eygen kinderen die zy by hem ghewonnen hadde/ en vluchtende t'Ephesien/ troude zy dē soon des Koninghs Pandion Aegeus die alreede out was/ hier hadde zy doch by eenen sone Medus/ die sy wilde doen besitten het rijck/ en daerom socht te doodē Thesium den outsten zone van Aegeus/ maer haer aenslach missende/ vluchten sy in Asiē/ dood zynde/ komende ter hellen inde velde Elysij/ trouden sy Herculem.

h Apollodorus die de Gulde Vlies-reyse beschreven heeft/ seght dat Iason het hooft en Leydtsman vande Vlies-helden was/ een sone van Aeson/ die van Iupiter afkomstigh was/ den selven Aeson ghedoot zynde door Pelias/ die de heerschappije van syn Ooms stadt Iolcos aengenomen hadde met gewelt/ was Iason vluchtigh/ en heymelyck opgevoet by Chiron dē Centaure/ tot dat hy groot en mānbaer gewordē was/ door 't beleyt van Iuno wiert gesondē om 't gulde Vlies uyt Colchos te halen/ hy ginck t'scheep in 't schip Argo/ d'eerste schip vande Wereldt/ verseldt van 54. gesellen/ d'uytmuntenste blom van Griecken/ waer onder waren de vrome Hercules/ Orpheus de konstige zang-meester en Dichter/ Castor en Pollux/ Poleus en Telamon/ Calais en Zetes/ en quam naer veel ghevaer te Colchos/ daer hy door behulp van Medea/ 't gulde Vlies verkreegh/ en keerde met Medea wederom t'huys/ dien hy nae-derhandt verliet om de Dochter des Koninghs Creon te trouwen/ daer Medea uyt spyt en wraecke/ met een valsche kroone/ hem de Bruydt/ en Bruydts-Vader met alle 't Koninghlycke Hof deed verbranden.

i Ovidius lib. 4. vertelt van Phrixus en Helles/ by de kinderen van Athamas/ hoe zy 't gulde Vlies brachten in Colchos/ Phrixus (seght hy) was venyt van syn Stiefmoeder Ino/ want zyn moeder Nephele was van zyn Vader verstooten/ dese tweede Vrouw verliefden op haer Mans soon/ en om dat hy haer niet te wille wilde syn/ socht sy hem te dooden/ en bracht soo verre datmen hem offeren soude. Athamas liet zyn Phrixus toemaken met een huyve/ banden en hayrsnoeren/ soo de wyse was/ datmen vercierde die ten offer gheschickt waeren/ en doen men hem op den Altaer soude leggen/ doe quam Nephele en nam haer twee kinderen wech/ te weten/ Phrixus en Helles/ en gaf hun een gulde Ram die Mercurius haer hadde gegeven/ en desen Ram droegh dees twee door de locht/ over de Zee/ daer Helles in viel/ waer van de Zee hiet Hellespontius: en Phrixus quam entelyck te Colchos/ daer hy den Ram Iupiter offerde/ en hinck 't Vlies op een ghestacht van Eycken boomen in 't Lust-Wout van Mars/ dit 's een vande gulde Schapen/ en 't gulde Vlies beyde. Laet ons nu tot Medea komen.

k Sy roempt haer daden.

l En vermaent met Epicurus om vanden buyck ons Godt te maken.

Hier

Hier toe is eerſt nodigh ons hendigh te ſchicken/
Dat wy mogen temmen en anxtigh affſchꝛicken
m Veel mannen ſwaerhoofdigh geleert en dooꝛſichtigh/
Die ons leeghept haten: en met reden wichtigh
Honger en Kommer, aenpoꝛren ons te quellen.
Dees lupden moetmen der Goden vꝛees tegenſtellen/
Want der menſchen ontſich wert dickmael dooꝛ ionſten/
Dooꝛ gift/ oft dooꝛ des waerhepts crachtige konſten/
(Als zy gehooꝛe crpght) geheel wech genomen.
Sulcke moetmen vooꝛ al ſchoontjens vooꝛ oogen komen
Met een uptwendige ſchoon-ſchpnend-Goods-dienſte/
En elck vꝛoet maken (dit is verr' 't geſienſte)
Dat wy geheel verſtaen den wil en raed der Goden/
Dooꝛ openbaringen der ſielen vanden dooden/
Dooꝛ vꝛeemde geſichten/ dooꝛ Philoſophien/
Dooꝛ dꝛomen/ en dooꝛ ander veel gupchelrijen.
Men moet oock vꝛpmoedigh beloven ſchoone dingen
Die ons onmogelpck zyn om te volbꝛingen.
Men moet elck doen verſtaen dat wy wel verdiendelpck
Dick daer boven ſpꝛeken metten Goden vꝛiendelpck.
Men moet dapper ſeggen (ernſtlpck ende koenlpck)
Dat Iupiter ſelve dooꝛ giften is verſoenlpck.
Men moet dꝛagen den ſchpn (maer niet de laſtighept)
Van ſobere ſtrenghept ende ſtantvaſtighept.
Men moet ſomtpts by Vꝛundekens upt vꝛphept
Waerhept toonen van beweeghlpckhept en blphept.
Oock is van node dat hoverdy/ nydighept/
Schalckhept/ quaetwillighept/ bittere partydighept;
Al t'ſamen ons maeghſchap daer ons hert ſeer toe ſtreckt/
Met vꝛeemde vederen ſchoontjens werden bedeckt.
Laet ons ſulck gewade berepden met liſten/
Als verſiert hebben de gemantelde Sophiſten.
Die met dueghlpcke ſchpn booſhept konden verblommen/
So moet elck (zyn wy wijs) ſich met ſchijn vermommen.
Lyni-recht doen ſchpnen 't gunt wy nutlpck verkrommen/
En in dees ſecreten hartneckigh verſtommen.
Want die ſtil-ſwygenthept is niet alleen nootlpck
Tot des levens noodꝛuſt/ maer voꝛdert oock grootlpck
Tot die banchetjens ſtil en beddekens lievelpck/
Van ons py'righept het eynde gerievelpck.
Al 't volck dat anders doet/ wilt vooꝛ Vogels houwen/
Daer by acht die Steden vooꝛ u Vogel-touwen.
Die ruſt toe met beelden der dingen vooꝛ-verhaelt/
Met grpnen/ met ſwygen/ dat geen ſecreet vertaelt.

m Haet de Gheleerden / en ſoeckt die te verleyden/ onder deckſel van Religie.

Heydenſche gupchelerije/ daer mede zy d'eenvoudighe lupden bedꝛoghen.

Hier by willen zy verſtaen/ dat de Godē dooꝛ giften verſoenlpck ſpn/ gelpck Euripides en Ovidius te kennen geven.

Raet tot geveynſthept en upterlpck gebaer / de inwendige gebꝛeken ende ſonden bedeckende met haer ſchpn-deughs Rock.

Geveynſde ſchpn-heylige/die den Godtſdienſt om haer bedꝛiegerij aengenomen hebbē.

Beveeldtſe te ſwyghen / als hooghnodigh.

De onnooſele mā is de iacht/ en 't roof van de booſe die op hem loeren/en valſchen ſchpn is het aes.

Schoone schijn sal 't aes zyn om 't net te bedecken/
Dan moeghdy al t'samen Vogelaers verstrecken/
En den domme Vogels/ die op geen list letten/
Kloeckelyck verwerren in u verholen Netten.
Cond ghy u maer bergen en swygende gedogen/
Dat sy aen 't aes verlackt werden en bedrogen.

Sy spreeckt het volck een hart in 't lyf/ en geeffe moet.

Gaet daerom te wercke loose met gesellen.
Neemt eenen verschen moet/ elck wil hem versnellen
Om te zyn die naeste van ons Princesse rustigh.
So ghy begeert die lust voor 't leven onlustigh.
Rijckdom voor armoede/ weelde voor ongemack/
Rust voor arbeyt/ voor moeyte/ en voor naerstigheyts pack/
En veyligheyt seker voor gevaerlijckheyts sorgen.
Volght mynen heylsamen raed/ wacht niet totten morgen.
Hier is so luttel ancxt voor vangen oft moorden/
Dat ick selve wil staen in 't voorst' der slagh-oorden.
Maer can yemant niet alle myn Wetten onthouwen/
Dien sal ickse met weynigh woorden ontfouwen.
Ick wil u ontsluyten mynen borste devoot/
Mijn secreet ontdecken/ en my self naeckt en bloot

Sy besluyt met een deftighe sprocck/ die 't sommariam is van al haer redenen.

U geheel cond maken met die verklaringe
Eens heerlycken sproocx/ elck neem die in bewaringe.
Spreeckt altyt doeghdelyck, maer doet niet dan sonde.
Doet sonde vroeghdelyck, weest dueghdelyck van monde.
Dit verhael ontfingen met groot welbehagen
Al die Hypocrisim hoorden en sagen.
Men sagh daer verblyden die herten der menschen/
Recht alsmen in 't hulden een Prins geluck gaet wenschen.
Elck prees ten Hemel toe haer welsprekentheyd kondigh:
Elck prees seer wonderlijck haer wijsheyt diep-grondigh/
Oock haer kloecke reden/ maer elck prees bysondere
Het kort begrijp van dien als een Hemelsch wondere.
Dat waer voor hen allen het lichtste en beste/
En voor † Inertia een onwinlycke veste.

† Traegheyt.

Door 't volgen van die Wet en waer niemant beswaert/
En elck van hen-luyden verseker t en bewaert.
Dees leeringh (seyden sy) en waer niet te schryven/
Dan in Dyamanten om eeuwigh te blyven.
Als die veel nutter waer en bequamer voort vernuft/
[n] Dan Apollinis sproock/ nu al verout en versuft.

n Dan Apollos Orakel / oft geheym van Delphos. Apollo die oock Phebus hiet / was den sone van Jupiter en Latona/en wordt voor de Sonne ghehouden / daer van veel fabulen van hem verciert syn / hier te lanck om te vertellen / Ovidius lib. 2. in Metamorphosis / beschrijft syn Majesteyts woningh; waghen en peerden/ en te voren 't dooden vanden Draeck Python / zyn vrijeragie met Daphne en anders. Hy word gheplaetst onder de Muses/ als hun dans beleyder wesende.

Waer by bevolen wert/ [o] elck hem self te kinnen.
[p] Want dit vals waer/ en is by geen menschen te vinnen.
Maer licht en nut waert te kennen anderen/
En self in Visibel onbekent te wanderen.
Ten dede oock niet weynigh tot 's geloofs vermeringe/
[q] Vande Hyppocrijtsche voorschreven leringe/
Dat sy van gelate was sedigh en eerwaerdigh.
Onder 't gemeene volck quam sy niet lichtvaerdigh/
En dan noch met een deel haers aensichts verborgen/
Van schijn sachtmoedigh vol van salige sorgen/
Statigh van gesichte oock van minlycker tongen/
Die seer eenvuldigh scheen voor ouden en iongen.
Maer die 't diep insagen uyt kloeckheyt out bejaert/
Hielden 't voor een valsche/ verkeerde/ en schalcke aert.
Het volck scheyde van een/ elck ginck blyde in zyn Hut/
Stellende den vinger op heurder woorden put.
't Bestont al met swygen Harpocrati te eeren.
Terstont maeckten sy hen veel verscheyden kleeren/
Als lange mantelen/ eerlycke lange rocken/
Ronde onderkle'ren/ caproenen en socken/
En ander gewaden/ elck nam zyn eygen keure/
Van grau/ van swart/ van wit/ van alderley coleure.
Eenige hadden hayr/ and're waren geschoren.
Dees droegh baert/ dees kin was kael als eerst geboren.
Het was een volck in tael so verwert en verscheyden
Als in hert en leven vol eygensinnicheyden.
Sy schenen al t'samen in hare wandering
[r] Vertumi en [s] Protei vol verandering.
So veyligh ginck elck zyn wech na dat 's hem was geluckt/
Dat d'aenslagh sorgelyck heel t'onder was gedruckt/
[t] Van Esurie en Egestate pijnlyck/
Niet en was onweeghsaem voor haer doeght oogschijnlyck/
Van daer [u] Labor wachte had gestelt veel en groot/
Dees vermyden zy-luy als den bitteren doodt.
Soo stonden die saken/ soo wast metten landen/
Als sy die door-swerfden met ledige handen.
Middeler tydt Labor hem siende verstoten
Van Vrou Inertia, hevet hem verdroten
Te zyn sonder 't gebruyck eender echter Vrouwen/
[x] Des hy by Pallas hulp te Wyve ginck trouwen

o Plutarchus verhaeldt/ dat de Staets-Heeren van heel Griecken-land/ lieten boven de deur van die openbaer vermaerde Kerck van Apollo te Delphos met gulde letteren schryven dees kort sin-gevende spreuck/ van Chilo den Lacedemonia/ Kent u selfs/ welcke spreuck den Outvader S. Augustinus niet genoegsaem kunnende pryseu/ acht die uyt den Hemel gekommen te syn/ als een beginsel der volkommẽ wysheyt/ en selfs een groote wysheyt wesende/ want selfs kennisse en bestaet niet in 't weten/ hoemen ghenaẽt/ wiens soon/ oft van wat geslacht mẽ is/ maer te kennẽ zyn eygen swackheyt/ onvermoghen/ brooshey dt/ onbequaemheydt/ onmatigheydt/ blooheyt/ korselheyt en andere gebreken/ daer neffens alle zyn geneghentheden en begeerten wel t'onderscheyden/ om de schadige/ onvoeghelycke/ en oneerlycke te onderdrucken/ afkeeren/ en vermyden/ en de nutte te volgen oft na te komen.

p Wy sullen eerder den splinter in eens anders ooge zien/ van den balck in ons eyghen oogen.

q Schijn-deuchts wesen en afmaelsel.

r Ovidius in 't 14. Boeck van zyn herscheppinge/ verhaeldt de verscheyden veranderingen die Vertumnus gebruyckte in 't vrijen van zyn liefste Pomona/ Appel en Fruyt-Goddinne/ tot dat hy entelyck (in 't wesen van een schoonen iongeling) van haer aengenomen wiert/ de Griecken noemen hem Proteus.

s Proteus wiert een zee-God gheacht by de Griecken/ en zone van Neptunus/ en de Nimphe Phoenica/ ghelyck Tzezes beschrijft in de 41. geschiedenis van syn Chiliade/ hy soude gewoont hebben int Eylant Pharos/ by Alexandrien/ Euripides seght/ dat hy trouden Psamathe/ waer by hy hadde vyf kinderen/ vande welcke een/ zyn Dochter Idothea Menelaum/ in Egypten wesende/ leerde haer Vader bedriegen/ op dat hy zyn reys mocht spoedigen/ en dede hem met zyn gesellen gaen liggen/ bekleedt in varsche huyden van Zee-Kalveren/ hun gelatende te slapen/ daer op den middagh hem Proteus was ghewent uyt te hitte te onthouden midden in zyn Zee-Kalvers/ daer zy hem vingen/ en vast hilden/ of hy schoon hem in veel gedaenten verschiep/ soo mocht hem 't selve niet helpen/ door dien zy begeerigh waren te weten/ wat avontuyr sy op hun reyse souden mogen hebben/ want hy een groot voorsegger was van Neptunus/ als by Homerus te lesen is.

t Honger en Armoe.

u Arbeyd.

x Labor trout door Pallas hulpe een Maeghd Agenorie/ dat is werckende.

Een Vrou edel van stam/ van exempel van leven/
Doechdelyck/ voorsichtigh/ met naerstigheyt doordreven/
So dat haer niet altoos van al 't gunt en ontbrack/
Datmen in een Vrouw mach wenschen tot lust en gemack.
Haers gelyck en vintmen in geen Historie/
[y] Die naem was (die doende bedupt) Agenorie.
Sy was ernstigh/ dapper/ vroom en onverwinnelyck/
Nemmermeer droef of mat/ maer altyt seer minnelyck/
Altyt lustigh/ wacker/ vrolyck en blyde/
En altyt by haer man/ altyt aen zyn zyde.
Den zy als een schadu volghde onverscheydelyck.
[z] Vsus haer Vader had haer geboet arbeydelyck/
Tuchtelyck en eerlyck/ oock vermaend in 't scheyden/
[a] Dat sy haer man/ Labor met bedienstigheyden
Gehoorsaemheyt soude eeren en met herten beminnen/
Oock dat sy sou myden met wackere sinnen
't Geselschap der Vroukens/ ledigh van goey daden/
Voor al Inertiam, moeder alder quaden/
Wiens traecheyt vliet als van onnutte schennisse/
Het sporen na nootlycke en nutte kennisse.
En dit onder decxel/ dat veel onwijslick soecken
Onnutlycke kennis/ tyt-rovende boecken.
Dus waer een goet oordeel hier toe seer nootelick
Dat sy om te ontgaen d'onwetentheyt dootelick
Die wetenheyt niet meer noch oock min proefde/
Dan sy om 't wel leven/ nootlyck en behoefde.
Om niet te verslyten haer tyt en haer waken/
Vergeefs in vergeefsche of al te sware saken/
Dat sy niet eens aensiens waerdigh en soude achten/
Die dienst-Joffers snode met al haer geslachten/
[b] Van Murcia die trage en vuyle Goddinne/
Als namelyck slofheyt, onachtsaemheyt van sinne,
Versuymelheyt, loeyheyt, verdrietige onstedigheyt,
Sorgeloesheyt, traecheyt, en d'onnutte ledigheyt.
Dat sy haer sou wachten haer tijt leech door te bringen/
Iet onnodighs te doen/ te leeren ydel dingen/
Diemen na met pynen behoeft te ontleeren/
Dat sy altyt sou doen yet tot oorbaers vermeeren.
Ende in 't bedencken voor onmogelick houden/
Dat die menschen/ die niet en doen/ wel doen souden.
[c] Ende oock des Romeyns spreke wel aenmercken/
Dat die mensch niet doende/ het quade leert wercken.
Dat sy daerom voor al naerstigheyt soude eeren/
Soberheyt beminnen/ getrouheyt hanteeren/

[y] Onsen Poeet gheeft d'uytlegginge selfs van 't woordt Agenoria/ welcke Goddinne om datse tot wercken aenporde/ Stimula (die van selfs om te wercken aenprickelde) en Strenue diese vroom maeckte/ geheeten worde/ die oock vande vroede Romeynen binnen haer muyren als Goddinnen ge-eert wierden.

[z] Vsus/ dat is 't ghebruyck/ was Vader van Agenorie.

[a] Leerdt dat sy haeren Man ghehoorsaem syn sal/ ende myden voor al ledigheyd en traegheyd.

[b] De namen van de Staat-vrouwen van Murcia.

[c] Otia dant Vitia/ want ledigheyt is des Duyvels oorkussen/ en een schole van alle schelmstucken en gebreken.

En haer gesellinnen met onsichtiger vlyt
In eeren sou houden en beschermen altyt.
Daer waer geprophetëert/ so sy gants onderdaen
Altijt wilde volgen zyn Vaderlyck vermaen:
Sy souden vermaert werden/ en seer heerlyck geacht/
Oock moeder zyn van een loflijck en lieflijck geslacht.
Want sy soude baren seven sulcke vruchten/
Dat elck die sou minnen/ eeren/ ontsien/ en duchten.
Dat had Iupiter, seyde hy/ upter liefden gront/
Haren man Labori minnelycken geiont.
[b] Agenoria met des leeren onderwesen/
Die sy met navolgen waerdelijck heeft gepresen/
Was met [e] Labore in houwelycke versaemt/
[f] Pallas had haer gedaen/ edel vrouwen vernaemt
[g] Tot gesellinnen/ die by haer seer rijcklijck
Opgevoet waren met onderwijs practycklyck/
Wijslick/ bescheydelick in allen konsten eerlyck.
Als Politia voor al vermaert en heerlyck/
Die oock over d'ander hadde te gebieden/
Wat/ en hoe veel elck doen soude/ en wat vlieden.
[h] Oock Opes van 't behulp der aerden een vinstere/
[i] Pales die weydstere/ [k] Arachne die spinstere/
[l] Larunda huys-houster/ [m] Doris kloeck in 't seylen/
[n] Die strijtbaer Bellona, [o] Panacea in 't heylen/
Van des Lijfs kranckheyden constigh boven maten.
[p] Agenoria had dese noyt verlaten/
Noch oock sy luyden haer: want sy by dage en nachte
t'Huys of buyten doende waren/ of hielden wachte.
Waer dan Politia bequame plaetse vant
Om Steden te stichten/ was elck doende byder hant/
Om Vruchten/ om Vee/ om dees kleets verweringe/
Om Huysen/ om Waren/ om vrome bescherminge/

Sy sal vruchtbaer zyn.

Godt.

b Werckende.

e Arbeyd.

f De Wijsheyd.
g Gesellinnen van Agenorie/ goede regeeringe/oft Politia.

h Ops/Cibele/Rhea/Vesta en Ceres/ was al een Goddinne/ en beteeckende onder vele namen/ de verscheyden deugden en krachten der aerden/ sy wierd oock ghenoemt Groot-Moeder en Moeder der Goden: Ops wierdt zy vande ouden ghebeeten/ om dat dat woort betekent hulpe/ want daer en is gheen dinck dat meer helpt tot 's menschen leven/ dan d'aerde. Homerus wilt dat oock segghen/ als hy haer noempt Levengeestster/en onsen Poeet van 't behulp der aerden/ een vinstere.
i Virgilius in zyn 5. Eclogue/ en Ovidius in zyn Fastorum/ seggen beyde dat Pales was een Goddinne der Herders/ (doch by den Griecken onbekent) dese naer dat eenighe Latynsche seggen/ is soo genoemt naer Palea/ dat is kaf of stroo/ 't welck de Herders te hoop brachten in haer Feest/ en ontstakent/ springende dan d'een na d'ander over 't vuyr/ dit gheschieden altyt den 1. May/ buyten in 't velt. Sommige hieten dese Pales/ grootmoeder en Vesta/ zy steldense oock somtyts in 't geselschap van Apollo/ ick achte om dat Apollo oock een Harder was geweest. k Ovidius lib. 6. Metamorph. in 't begintsel/ verhaelt het wedspel tusschen Pallas en Arachne/ en hoe sy in een Spinnekop wierdt verandert/ dat wy overslaen sullen/ en seggen (naer Plinius en Polidori Virgilij getuygenisse) dat Arachne een Maeght van Lydien/ d'eerste Vlas-vinster/ en Spinster vands Werelds soude geweest hebben/ en die de vogel en vis-netten oock op gebracht heeft/ daer van Ovidius zyn fabel soude versiert hebben/ van datse in Spinnecop is verandert/ die noch dagelycx vlytigh spint/ en haer netten in de wint spant om vliegen te vangen. l Larunda/ is een Nymphe oft huys-Goddinne/ de welcke van Mercurius beslapen zynde/ heeft hem tweelingen voortghebracht/ diemen naer haer Moeder Lares noempt/ dat zyn huys-Goden/ als wy hier voore geseyt hebben. m Doris is een Zee-Nimphe/ dochter vanden Ocean en Thetys/ dewelcke ghetrouwt zynde met haer broeder Nereus/ een groote menichte van zee-Nimphen gebaert heeft/ diemen noch Nereides noemt. n Minerva/ Pallas oft Bellona is al een selfde Goddinne/ doch onder de naem van Bellona wort zy meer gekent voor een bloetdorstige en woedende Goddinne/ als Statius seght/ die haer voerman van Mars waghen maeckt/ daer zy met bebloede handen die felle peerden voort sweept/ en Silius Italicus doetse loopen door de slaghoorden/ gantsch overstulpt van bloedt/ onsen Poeet verstater mede den krygh/ end' eerlyck en moedigh herte der Borgers om haer vaderlant te beschermen. o Phanacea/ wort ghenoemt een dinck dat alle onheylen en qualen geneest. p Agenoria verlaet de deughden noch konsten niet.

En om die gesontheyt vlytigh te besorgen/
Oock des kokens noodruften op voorraet sonder borgen.
Sy leyden een leven saligh ende rustigh.
Niet en gebrack henluy vande noot-rust lustigh/
[n] Want d'Egyptsche weelde/ noch Grieckschedronckenheden
Doen noch niet verdorven hadden die goede Steden.
Agenoria heeft daer na te volder dracht/
Met elcx blyschap [r] seven Kinderen ter Werlt gebracht/
Al van gedaent/ door haer Godlycke aerdigheyt/
Wonderlycke schoone/ ende vol eerwaerdigheyt.
Ende alsmen van de namen had vernomen
Was henluyden een Godlycke antwoort gekomen/
[f] Dat elck vande namen der Dochters sou beginnen
[t] Met een Vocael diemen in 't Griecx niet mach vinnen/
[v] Met een Figuyr 't sy in 't schryven of in 't lesen/
[x] D' Welck die Grammaticiens seyden die V te wesen.
Also wert d'eerst-geboren genaemt Vita, dat 's 't leven,
D'anderen wert oock elck haer name gegeven/
Als Valentia dat 's sterckheyt of vermogen/
Veritas dat's waerheyt/ vyandt vande logen/
Victoria, zege/ Virtus salighe dueghde,
Vbertas, genoegh/ Voluptas, lust of vreughde.
Van die schoon maeghdekens spraken alle menschen/
Na haer was al 't soecken/ begeeren en wenschen
Men van 't niemant/ hy en dede alle vlyte en konste
Om te geraken inder maeghdekens jonste/
Oock Inertia self/ dat noch al wat meer is
Met haer groote schare/ die loey/ die traech en teer is/
En der Maeghden ouders hatet onversoenlyck/
Heeft die veracht/ bemminnende coenlyck
Twee vande gesusters/ als [y] Vbertatem ryck/
Ende [z] Voluptatem, die sy-luyden alle gelyck
Door hulpe van bedrogh en bevreynstheyt listigh/
Vlytigh benaerstighde by nacht en dage mistigh/
Buyten haer ouders weet/ met heelen en swygen/
By hen-luyden stadigh metter woon te crygen.
Maer voor al was daer hoede en seer scherp opsichte
Dat sulcx voor [a] Veritas niet en quame in 't lichte/
Want bestont Veritas t'ontdecken haer lagen/
Armoey soude hen allen vangen en deerlyck plagen.
[b] Vrou Agenoria heeft met kloecke sinnen
Sorghvuldelick vermaent al haer Gesellinnen/
Dat sy immers de hoede haerder docht'ren waerdigh/
Ooch haer lofiycke werck begonnen wel en vaerdigh/

Wat leven sy leyden.

n Verscheyde oude schryvers zyn noch besich om d'Egyptisen lof uyt te spreken/ want dat landt heeft sulcken roem gehadt in 't gewas te voeden ende vermeeren/ dattet den slaghregen noch lucht niet en behoefde danck te weten / overmits dattet altyt van zyn eygen Rivier (de Nijl) overloopen worde/ daer door het met soo veel staende ghewas bekleedt wierde / dattet met de alder-drachtighste landen wel mochte kampen / sonder stryt te verliesen/ en genoemt wiert de gemeene korenschuyr des Werelts/ en de herberge der Goden/ makende zyn inwoonders de weeldigste des aertbodems/ belanghende de Grieckshe gulsigheydt en overdaet is overvloedigh te lesen/ by verscheyde schryvers/ als onder andere Plutarchus Aulus Gellus/ en Atheneus.

r 't Getal van seven is een volmaeckt getal/ bestaende in twee geslachten van mannelyck en vrouwelijck / dat is paer en onpaer/ te weten van 3. en 4. de Planeten en dagen der scheppinghe/ worden met zyn nomber ghetelt/ 't is soo wy de medecynen gelooven willen / een wonderlyck getal/ en naer 't segghen van Scaliger/ daer wy 't by laten berusten.

f Hoe de kinderen souden genaemt worden.

t Vocael oft Vocalis/ is tgeē dat een groot ghelupdt heeft/ waer van de vyf Letteren by de Latynen Vocalen genoemt worden / om dat zy by haer selven een geluyt gheven/ sonder behulp van andere letteren.

v Figura beteckent by de Latynen de gedaente en omtreck van een lichaem/ wordt oock by de Reden-kavelaers gebruyckt voor een bysondere en ghecierde maniere van spreken / vande gemeene seer verscheyden.

x Grammaticus is die de letter-konst weet en onderwyst / worden woord-twisters / of oer-letter-kibbelaers ghehee-ten. y Genoeghheydt/ z/ en weelde. a De waerheydt.

b Agenoria waerschoudt de Maeghdekens voor Inertia.

Wel

Wel souden volvoeren en loflijck volbrengen/
Oock haer Dochters gebruyck geen loeyaert verhengen.
Labor hielt mede aen/ badt/ porde en vermaende (Arbeyd.)
Dat sy die Maeghdekens in elcx ionste staende/
En met soo veel konsten besuyrt en gewonnen/ (Waerschouwinghe teghen de trage menschen.)
Door haer slaperigheyt immers niet souden ionnen.
d'Onkonstige Dieren om traechlick te misbruycken.
Hercules kende oock wel die lagen en fuycken (Arbeyd word bevolen 't vordige volcxken te temmen.)
Van dit ledige volck/ d'welck hy vyantlick hate/
Dees was Labors Gesel/ besigh vroegh en late/
Hem wert daer bevolen in alder stilligheyt/
Dat hy met zyn kodde der brassers moetwilligheyt
Van 't Murciaensche volck betemmen sou vromelijck.
Maer geen wacht / noch geen macht/ Godt gheve hoe vol-
En vlytlick gepleecht en mochten beletten/ (komelyck/
Die listige schalcke/ en behendige opsetten (Bedrogh en schijndeughd bewegen de Maeghdekens tot medogen.)
Van 't vernuftigh bedrogh en der doeghden schijn.
Dees waren behendigh sonder arbeyt of pijn
Tot Agenoriam in 't Leger gedrongen/
Wiens Rijckdom en lusten sy ouden en iongen/
Van 't volck Inertia deylden overvloedelyck/
Welcke trage hope alsulcx blymoedelyck/
Als selfs gewonnen goet ledighlyck genoten/
So vast was elcx ooge door Inertia gesloten.
Ja oock Virtus selve/ die aldergrootste geacht
Onder de 4 Maeghdekens/ scheen t'onder gebracht/
En van wonnen/ 't welck meest te verwonderen staet.
Want als Desidia so iammerlyck gelaet/ (Traegheyd.)
Bedreef voor haer oogen bermhertigh en goedigh/
Oock mont-Philosophen van schyne ootmoedigh/ (Landt-loopers / prachers en schoon-sprekers.)
In grooten getale seer deerlycken kreten/
Om dexxel/ om woninge/ om drincken/ om eten/
't Welck die handen (dat 's volck) waren sy (de ogen)
Wert Virtus beweeght tot Godlyck medogen/ (Deughd.)
Die niet en verachte den [c] Wespen schadelyck/
Noch oock haer aengesicht van hen keerde smadelyck/
Maer gaf hen spyse en gelt uyt miltheyt wenschelijck/
Seggende/ wy geven 't als zynde oock Menschelyck/
Niet oft Menschen waren welcx hant dit van ons neemt/
Neen/ sy zyn 't onwaerdigh/ en ons geslachte vreemt/
Maer aen vroom en onvroom moet ick mildheyt hanteren/
,, Die huyden onvroom is/ mach hem morgen bekeren.
Also is 't geselschap van 't loeye en trage Wijf/
Eensdeels door 't bedroghs seer grootmogende bedrijf/

[c] De Wespe is een schadelyke en dapper moeyelyck Dier/ die syn spyse en aes met groote listigheyd is soecken-de/ rovende also eens anders spyse daer voor hy niet en heeft gesweet noch gearbeyt. Soo oock den bedelaer (die tegen wil door zyn geduyrigh aenhouden) vanden Ghever dickwils aelmoesse verkrygt/ om dat hy van hem ontslagen soude worden.

Eenſdeels door der Maeghden verbiddelickheyt minlyck/
In-gedrongen in 't goedt/ dat die handen winlyck
Van Agenoria beſorghden t'allen ſtonden.

Labor en Agenoria klaghen aen Iupiter over 't bedrogh van Inertia.

Onder dees werringe is ſeer goet gevonden
Datmen ſonder vertreck ſoude raet gaen vragen
Aenden God Iupiter, en hem dit onrecht klagen/
Oock hulpe verſoecken aen zyn wijſheyt almachtigh.
Want ſy der menſchen macht en vernuft eendrachtigh
In geender wijs mogende of wys genoegh wiſten
Omme te beletten die behendige liſten.
Dus quam voor Iupiter Labor wijs van ſinnen/
Met Agenoria, oock haer Geſellinnen/
En die Schare loſick der vromen eerwaerdigh/
Ootmoedigh biddende/ dat hy met hulpe vaerdigh
Haer oprechte ſake nu doch wilde ſtercken/
Soo die in ſorge ſtont door der booſen wercken.

b Politia of burgherlycke regieringe/ klaeght dat de liefde door al te grooten hardigheyt uytgheroept wert/ ende dat bedrogh ende ghevepnſtheyt 't beſuyrde gelt onnuttelycken verdoen.

Daer heeft [b] Politia (dien 't woort was bevolen)
Hoogh beklaeght boven al 't menſchlijcke dolen/
Dat die minlycke eendracht en geſelligheyt
Vernielt wert en geſcheurt door ſomniger felligheyt/
Die onder ſchijn van doeght die vruntſchap uytroepde/
Door welck de Werlt voormaels ſoo lyvelicken bloepde.
Men vint (ſprack die ernſtelyck) onder u Wolcken
Een booſen aert van Volck/ ia 't ſchuym alder Volcken/
Die de gantſche Werlt ontſeggen Vpandelyck/
Deur twee ſnoy Goddinnen/ die ſy dienen ſchandelyck/
Namelyck Murcia loey/ en Inertia ledigh/
Die veel verſoen-offers op-offeren ſtedigh/
Van dingen die ſy ſelfs noyt en hebben beſuyrt/

e Hoe Labor en Agenoria verſtoten werden.

f Hier worden verhaeldt de amyten en werckingen in 't langhe/ van yder der ſachte mede-gheſellinnen van Agenoria (dat is werckende) die ware uytleghſels zyn van de Bruydt-gabe Labors (dat is Arbeyt) ſo hier voor verhaelt is / alſmen die in 't ghemeen verſtaet / maer wy in onſe aenteekeningen/hebben die op den huyſ-vader alleen getrocken / om van beyds een leſſe te hebben / nu met Opes/ werckinge/ verſtaet den Haen/ met Pales/ den Eſel en Os/ met Politia/ de Sweep/ met Larunda / 't Houweel / met Doris/ t Roer/ met Bellona/ den Schildt en Swaert / en met Panacea/ de Meer-Roſe.

Met braſſen/ hoereren en drincken dat altyt duyrt/
En bruyckende den liſt bedeckt aen elcken ſy'e/
Van Deſidia, Fraus en Hypochriſie,
Trecken zy fijn tot ſich 't gelt met grooter ſommen
Dat door een anders ſweet by een is gekommen.
[e] Maer die vrome Labor met Agenoria nut/
Die elck hoort te eeren als nootruſtigheyts ſtut/
Werden veracht/ beſpot en verworpen met verwyt/
Van dees die doch niet doen/ dat komt tot gemeen profyt:
Aenſiet doch 't geſelſchap van Labors Vrouwe/
Vol arbeyts/ vol naerſtigheyts/ vol ſorghs getrouwe/
Van u geſegent door miltheyt overvloedigh/
[f] Ops ſietmen vlytelyck ten gemeen beſten ſpoedigh/
Om te geven Coorn/ Wyn/ Olije/ Vlaſch/ Zout en Hout/
Met ander nootlycke vruchten duyſentigh fout/

Pales

Pales geeft al 't gediert arbeytsaem en huyslijck/
Wol, en Melck tot voetsel oock tot gemack ruyslijck.
Wie siet oock Arachne niet vernuftelyck yynen
Om spinnen en weven/ kleeren/ dekens/ gordynen:
Larunda bout huysen/ kasteelen/ woningen/
Kercken voor den Goden/ Palaysen voor Koningen.
Wanneer is oock Doris sorghvuldigheyt dervende?
Reed sy niet den Schepen opten baren swervende
Met alle behoefte om hen te generen/
Met toe-voering van waer/ die geen Stadt mach ontberen?
Bellona die daer is een dappere Vrouwe/
Bestelt Swaerden/ Schilden/ en Wapenen getrouwe.
Sonder oock te vreesen den stof/ het sweet/ het bloet/
Oock den doot selve niet/ die sy dick loopt in 't gemoet/
Alleen tot bescherminge vande gemeente goet.
Maer wanneer sietmen oock Panaceam rusten?
Wat bespoort zy doch niet met doorsichtiger lusten/
Alleenlyck tot dienste van 's menschen gesontheyt?
Sy doorwandert de Zee/ soeckt wat in Aertrijcx gront leyt/
Sy ondersoeckt den aert van Vogelen en dieren/
Van kruyt/ hout/ steen/ metael/ en kan 't al bestieren/
Tot kranckheyts verdryven/ of desselfs voorhoeden.

De ampten vande seven Gesellinnen worden hi 't langh beschreven.

Of ick dan oock selve eenige nutte goeden
Vermach by te brengen ten oorbaer van 't Vaderlant.
Verklaert myn name selfs/ die geeft daer of 't verstant/
Want ick stier den menschen ter godlycker doeghden.
Ick straffe die misdaet/ loon/ weldaet met vroeghden/
Ick brenge goey konsten voort/ vermaen goede leeren/
Schicke 't gemeene goet/ belede elck huys met eeren/
Oeffen het oorlogh/ voede Gods-dienst met klaerheyt/
Te weten die daer staet inden geest ende waerheyt/
Stelle den Overheyt/ en schryve Wetten heyligh/
Die een Stadt bevooghden/ wel rustigh en veyligh.

Politia beschrijft haer ampt/ en wat onnutte saecken daer omme gaen.

Nu ist immers onrecht / schande / en waert om verfoeyen/
Dat die geen die met sulcx hen niet en bemoeyen/
Die niet altoos en doen/ die gemeen saken vluchten/
't Houwelyck versmaden uyt vreesen van vruchten/
Die in dees gemeenschap burgerlyck/ minlyck en schoon/
Niet brengen dan roock/ woorde schaven een ydel toon/
Dat dese/ segg' ick noch met herts trueren klachtigh/
Der gemeen vruchten zyn en blyven deelachtigh.
Men vint noch andere/ die opt vierigh speelden/
Met verboden liefde en schantlycke weelden.
Andere neren sich met helsche toverye/

Algemisten / die 't Volck wys maecken dat sy slechte stoffe konnen in goudt veranderen.

Alckemisterye/ guychelsche roberye/
Wichelry/ wangeloof/ en godlose dingen.
Dit zyn name-schenders/ nacht-menschen/ duysterlingen/
Van snoder gebooȝte en der Poeten Apen/
Die looslyck allenckskens die vruchten tot sich schȝapen/
By Agenoria bearbeyt vlytelyck/

Politi bidt om raet tegen alle ongeregeltheyt/ en dat Polemus haer straffe.

Om leechlyck te verdoen/ valt dat niet spytelyck?
 Tegen dit quaet/ o God wilt u raedt ontluycken.
Nu ist tydt u Donder en Blixem te bruycken.
Maer is u goedigheyt daer toe noch onwilligh/
So sent terstont neder/ dat 's immers recht en billigh.

God des wraeck en der straffe/ die de Griecken Nemesis Dochter van d'Oceaen en Nacht geacht hebben.

Den wreden Polemum God des wraeck/ en straffe hert/
Dees boosen in boosheyt op 't alder boost verwert.
Straft dees Wespen/ sluymers en onnutte verslinders/
Die gantsch geen nut en doen/ maer krachtigh veel hinders.
U selve betamet/ O Iupiter machtigh/
Dees lieve Maeghdekens u gaven eendrachtigh
Soo wel te beschermen/ dat sy die snode handen
Niet te deel en werden t'uwer en t'haerder schanden.
 Als nu Politia dees dingen verhaelde
Met een dappere ernst/ daer geen soetheyt faelde/
Ende met een oock wees op de Maeghdekens reyn/

Jupiter zeghent Labor en Agenoria.

Behaelde sy den ionst vanden Goden gemeyn.
Daer omhelst Iupiter Labor onverwinnelyck/
Cust Agenoriam seggende minnelyck/
Gaet vooȝt ghy dappere/ volhert in u doeghde/
Den Hemel ende ons siedy een lust en vreughde.

g De Helle en Afgrondt geeft zyn Dochter Traegheydt de Aerde / dat is 's Werreldts wellust en vermaeck/ daer sy aerts/ en sonder schroom op leven/ tot dat haer tyd en zyn ongeduit haer levende insweleght/ dat is datse eeuwelyck geppnicht sullen worden inde helsche tormenten/ waer haer worm noch pyne niet en sal sterven.

h De Furien oft Rasernijen zyn dry Gesusters / genoemt Tisiphone / Alecto en Megara/ sy worden geseyt dochteren vande Nacht en Acheron / Orpheus noemtse Dochteren vanden Helschen Jupiter/ dat 's Pluto/ en van Proserpina/ Hesiodus maecktse Dochter van Saturnus/ en van d'aerde/ segghende datse vooȝt-ghekommen zyn van de Druppelen bloede die der droopen uyt d'afgesneden mannelyckheyd van Saturnus/ dees dry Furien noemt men met eenen naem Eumenides oft Erynnes, Eumenides wil ghesept zyn geen goet gedacht of gunstigheyd/ Erynnes sin verderbende oft dul worden / d'eerste is gheeeten Tisiphone: Tisis is op Griecx wrake / en Phonos is mooȝt / dus soo veel als wrake-mooȝd: de tweede Alecto/ dat is onrustige: Alectos is in 't Griecx soo veel als een die gheen stadigheyt of rust en heeft: de derde Megera / is benyden: want op 't Griecx Megairein/ is soo veel als nydigh zyn/ dese dry hadden naer der Heydenen meeninge/ over den Menschen verscheyden straffingen t'oeffenen/ en waeren daerom seer ghevreest/ en elck strafte/ soo sy meenden/ de gene die vervielen in misdaden van haer aert/ d'eerste/ de mooȝt oft wrake/ de tweede/ d'ongerustе/ die door onstadige sinnen hun ter onkuysheydt oft wellust begaven/ de derde/ die nyt droegen/etc. i Vermaninge om standtvastigh zyn beroep waer te nemen.

[g] Orcus geeft zyn Dochter Inertie die Aerde/
Hy self sal oock haer met haer Volck van onwaerde/
Levendigh en doot op-slocken en verslinden.
Daer sullen die tragen haer [h] Furien vinden/
Die hem sullen quellen met sware ellendigheyt/
Sonder dat bevepnstheyts of bedroghs behendigheyt
Haer oneyntlyck verdriet yet sal mogen verlichten/
Want die sal verswaren 't gequel der booswichten.
 [i] Maer ghy e'el-doeght-Ridders/ die onder den standert
Van mynen Hercules Ridderlycken wandert/

Wilt manlyck'stryden en verwinnen vromelyck.
Elck spoede voor ander te voldoen volkomelyck/
Synen staet/ zynen roep/ en zyn gantsche leven.
[k] Men sal u geen kransken van Lauren te loon geven.
Maer saligheyt eeuwigh die maeckt ware verblyders/
Die komt eygentlyck toe den wettigen stryders.
[l] Als Iupiter 't selve vrimtlyck hadde volseyt/
Kuste hy die Maeghdekens met Godlycker Majesteyt/
En beval den vyve stadelick te wesen
By den vromen menschen in naerstigheyt geprezen.
Voorts wilde hy dat die deucht met haer suster die lust/
Naeckt en bloot stadelick by hem soude zyn in rust.
Alleen tot genot van die d'aersche Kemele
Door den naelde steken/ en inden Hemele/
Al wandelende die wyl sy noch leven op aerden.
Maer Politia wert bevolen na waerden/
Wel te doen schilderen die [m] twee schoon Goddinnen/
En die 't volck te toonen tot aenlocxel der minnen/
Of zy noch eens door liefde van 't Godlick behagen/
Schyndoeght en aertsche lust versma'ende opwaerts sagen/
Ende begeerlick ten Hemel wilde stygen/
Om 't genot vande twee schoon Goddinnen te krygen.
Voorts heeft daer Iupiter [n] Caliopen bevolen/
So luydt als sy mochte/ in al d'aertsche scholen
Om 't volck te verhoeden van 't dootlick sondigen.
Dees openbaringe klaerlyck te verkondigen.
[o] En hoopt niet o mensch voor Iupiter te helen/
Den misdaet der herten valsch/ want hy sal delen.
Den goeden loon/ straf den quaden/ elck na zyn wercken.
[p] Die laetste dagh komt alle dingen ontdecken/
Die trage quelt hem self/ en macht leven niet recken/
Vernieut u/ 't is nu tyt/ men sal 't haest al nieu mercken.

k De vermaerde Spelen die d'ouden gebruyckt hebben/ so Olimpisse/ Pythiense/ Nemeense en Isthmiense/ die geoeffent wierden door de voornaemste van Grieke/ en wiert den over-Winner om-kranst met een Lauwre krans/ in beloninghe van zyn victorie/ en gedyden hem den selve crans tot een eeuwige geheuginghe van zyn nacomelingen.

l God segent de seven dochters van Agenoria/ en gebied de vyve/ als moghentheydt/ waerheyt/ segen/ vruchtbaerheyt/ en 't leven/ by de menschen te blyven wonen/ maer deughd en lust treckt hy met hem ten Hemel/ om den mensch te betoonen dat hier noch ware lust/ noch deughd te vinden is op aerden/ maer datse Hemels/ suyver en naeckt Godt dienen.

m Te weten/ deughd en lust/ want alhier is gheen waere deughde noch lust te vinden.

n Caliope is een van de negē Muse of zangh-Goddinnen/ die Dochters zyn van Iupiter en Mnemosyne/ haer naē kompt van Kale Ops/ dat is goede stem/ en betekent niet anders als soetigheydt des gesangs/ en goede over-eenstemminghe/ die het singhen vereyscht te hebben/ sy is weerdigher als alle haer ander Susters/ want zy leerdt den Dichters geen lichtveerdige liefde singhen/ noch der ionger luyden begheerte vervullen met een ydel ghesnap/ oft met vrpagise genegentheden. O neen/ want sulcke Dichters wildt Plato uyt de Steden veriaghen/ te weten/ uyt 't geselschap der ieughd en der onwetende/ te seer geneyght tot beroeringe des geests/ als die de verborgen meeninghe der Dichters niet en verstaen/ maer zy leertse singen de Hymnen/ dat zyn Goddelycke Lof-zangen/ de loven en heerlycke daden der Helden/ en der geruchtweerdiger mannen/ men zeghtse te wesen de Moeder van Orpheus/ om de treffgckheyt van zyn schryven: gelyck vertelt wort/ dat andere Dichters van d'andere Muse oock beionstight/ en eyntelyck met hunnen konstigen geest waren toegeblasen en gedreven/ te weten/ Museus van Urania/ Homerus van Clio/ Pindarus van Polyhymnia/ Sapphe van Erato/ Thamyras van Melpomene/ Hesiodus van Terpsichore/ Virgilius van Thalia/ en Ovidus van Euterpe.

o Om dat d'onwetende en roekeloosen hoop met wel en konde begrypen dat God door-dringende is totte achter kamers van onser harten/ en dat hy weet de alder heymelyckste gedachten onser zielen/ soo dat daer uyt volgende hy straft/ oft beloont een yder naer zyn verdiensten/ hebben somnighe wyse ouden ghedwonghen gheweest hun vroet te maken/ door een plompe en tastende middel/ datter in de Helle richters waren/ die een yeder afghestorvenen richten naer zyn verdiensten/ en op dat zy niet dencken en soude hun misdaet voor de Richters te verswygen/ oft meenen dat de Richters sulcx niet en konde weten/ door dat weynigh oft geen menschen getuyghen syn van hun heymelycke sonden/ en dat dickwils de overledenen oordeel ontfangen eer dat de levende (die dat konde getuygen) daer by zyn/ soo ist datse gedwongen zyn te versieren datter inde Helle dry helsche Furien/ Erynnes oft Eumenides zyn/ die als beulen/ met tormenten yder afghestorven siele/ voor de Rechters doen bekennen haer misdaden/ en dan loon naer verdiensten ontfangen.

p Een gruwelycken dagh des oordeels/ daer van ons de H. Schrift soo dickmaels vermaent/ in 't welck dit groot Al/ uyt niet geschapen/ wederom door vier en vlam tot niet sal komen/ en yder mensch voor den hoogen Richter sal moeten verschynen/ om loon naer verdiensten t'ontfangen/ daer niet bedeckt oft verborgen sal blyven: Schrickt/ schrickt/ o mensche van de sonde! en gedenckt dien laetsten dagh.

E Y N D E.

HYMNVS
Of
Lofzang van 't Goudt.

Vande gulde Eeuwe/ Metamorp. Ovid. lib. 1.

N den Boecken by d' oude wyſe beſchreven/
Vintmen d' oude arme Wereldt ſoo verheven/
Dat ſy die ſegghen gheweeſt te ſijn van Goude/
Daer teghen die haere maer Coper ſijn ſoude/
En d' onſe Yſer/ ia niet dan ſnode aerde.
Of wat ergher/ ſomen yet vint min van waerde.
Dits vreemt Stuver/ want doe waſt rode Metael
Gants zeltſaem/ en min gheacht dan Yſer oft Stael.

Datmen nu meer Goudt vind als inde gulden Eeuwe.

Daer teghen vintmen nu ter tijdt meer Gouts in 't Lant/
Dan men in d' eerſte tydt Coper of Yſer vant/
Soo dat dees rijcke Wereldt met Goude vervult/
Wel rijckelijck met Louter Gout mocht zijn vergult.
Die blinckende Gheſteenten zijn ſulcx van nature/
Dat hun heure ſeltzaemheydt waert maeckt en dure/

Goudt wort door ſijn veelheyt meer gheacht.

Maer 't begheerlijcke Gout heeft ſoo jonſtighen kracht/
Dat het deur zijn veelheydt veel te meer wert gheacht/
Hierom achtens d' ouden/ deur ſijn ſeltzaemheyt kleyn
Nu achtmen 't groot om dat het veel is en ghemeyn/
Oock quam 't om dat d' oude 't Gout niet bruycken konden
Want ſy ſijn aert en werckingh niet verſtonden.

Nu is de aerdt des Goudts beter bekent.

Maer nu weet elck dat het vuyr 't Gout niet en hindert.
Soo 't daer deur wert gheſuyvert/ maer niet vermindert:
Ende want die Werelt metten vuyre moet vergaen/
Denckt elck dat hem 't geduríghe Gout dan by ſal ſtaen/
En dat des eedelen Gouts onbederflijckheyt/
Sijn minnaers weeldich ſal voeden in d' onſterflijckheyt.

Om Gout waechtmen alles.

Dit maeckt dat de Menſchen allerley waren/
Sy ſijn nootlijck of luſtich willich ende garen/
Om dat lieve Goudt te hebben/ overgheven/
Om 't Gout waecht Crijchſman en Coopman d' leven
Want ſy dencken/ wy moeten 't hier doch al laten/
Maer hebben wy Gout/ dat ſal ons namaels baten/
Want dat mach deur vuyr noch doot gheenſins bederven
't Is goet goet/ dat elck ſtervende hem ſelfs mach erven.

Om de Werelt van 't bederven te bevryden ſoecktmen nu Goudt.
Ovid. Metamorp. lib. 11.

Hier deur vintmen ſoo weynich ghevende Chriſten/
En ſoo veele Gout ſuchtighe Algemiſten:

Die

Die vlytigh blasen om d'aerde/steen ende hout:
Immers die gantsche Werelt te veranderen in Goudt.
Om met den vernuftighen Midas te weren/
Dat het slinnende vuyr die Werelt niet sou deren/
Ende die soo eeuwich in wesen te houwen.
Dus weet nu elck des Gouts aert wijslyc te aenschouwen.
Die is ghedurich/ maer sijn werckinghe is krachtich.
Want het Gout schijnt ter Werelt een God almachtich/
Goudt houtmen voor Godt.
't Maeckt oock deur zijn by zijn almachtighe Menschen/
Ghenietende in Lijf waen ende Siel heur wenschen.
Seker die 't ghelt heeft mach al zijn lusten kopen/
Goudt mach al zijn lust ghenieten.
Sietmen niet duysent Menschen vlytelijck lopen/
Om te vullen den rijcken buyck onversadelijck?
Eenighe vanghen met Netten verradelijck/
Goudt mach jaghen Vogelen Visschen/ weyden/ sayen/ maeyen/etc.
Oock met snelle Honden en Valcken konstich ter vlucht/
Visschen in Zee/ Dieren in 't Wout/ Vogels inde Lucht/
Andere sijn besich in 't weyden ende meesten
Van Melck-Fonteynen en Woldraghende beesten.
Dees vergult met Goudt-geel Coorn het aertrijck swert
Ende die plant die vreught van 't Menschelijcke hert.
Om alle 't welck smakelijck te bereyden
Sietmen dan noch veelreley handen arbeyden.
Alle leckernije wordt om 't Gout bereyt.
Als Molenaers/ Backers/ Bier ende Wijnbrouwers/
Cocx/ Pastey-backers/ Aptekers ende Vleys-houwers.
Behalven den Buyck hebben d' ooghen oock haer lust
Makende hoopwerck van konsteners grooten onrust/
Met Schilders/ Steenhouwen/ Gout en Zilver te smeden/
Alle konstenaers wercken om 't Gout/ die hier vervolgens verhaelt zijn.
Oock met Tappten en borduer-werck te reden.
Men siet oock met allen vlytelijck woelen/
Spinsters/ Wevers/ en Bontwerckers voort ghevoelen/
Ick swijghe die Vroukens/ daer die Mans na loopen.
Want die zijn selden soo dicht/ sy en werden wel open.
Door een milde gout-reghen / voor haer begheerlijck
Ovid. Metamorp. lib. 4.
Als die niet en klatert/ want dan blijftmen noch eerlijck.
Den dienst des reucx onderhout mede veel luyden/
Door planten ende branden van rieckende Kruyden/
Door 't konstelijck menghen van dierbare salven/
En door diesghelijcx meer/ hier nau verhaelt ten halven.
Maer wat moeyten maken die leckere ooren
Voor Luyte/ Fluyte/ Harpe/ Orghel/ Cromhoren
Vyoel ende alle Instrument Musicael:
Oock voor die stemme/ zoeter dan die Nachtegael?
Voor by gaende die teder Ooren cramosynich
Die dyer coopen honich-woordekens fenynich.

Om

Om te schynen 't gunt sy niet en willen wesen/
Als sy vanden quaden goet werden ghepresen.
Wilde ick dan hier noch al d' ambachten brenghen ter dans
Als schrijnwerkers/potbackers/stoeldraeyers/timmermans/
Smits/lyndraeyers/verwers/glasemaeckers/droochscheer-
De Poeet kan niet alles noemen wat het Goudt doet.
Met meer andere arbeytsame Gout begeerders/ (ders/
Die alle heuren arbeyt het Gout onderwerpen
Ick sou mijn ghesleten Pen dickmael moeten scherpen.
Siet soo menich Mensch dient den Rijcken uptwendich/
Die elck voor ander naer stich en behendich/
't Goudt maeckt gedienstich en mogende.
Om van sijn Goudt te genieten zijn pogende.
Maeckt dan 't Goudt niet over veel Menschen mogende?
Alsoo geeft het Goudt/ al dat den lichaem mach lusten.
Dat ist alleen niet/ het stilt oock den waen met rusten.
Meyntmen dat hoge staet den moet mach vernoegen
't Geschoncken Gout can hem die ter keure toe voegen.
Stont yemant gaerne in vermaertheyts eedelen
Edel.
Het eedele Gout maeckt den boeren eedelen.
Heeftmen 't volcx eere boven alle dingen lief
Eerlijck.
't Eerlycke Goudt maeckt eerlijck/ al waert hoer of dief.
Want het Gout is verde boven doecht eerwaerdich.
Rechtvaerdich.
't Gout maeckt dootslagers/ia ooc moorders rechtvaerdig/
Den blooden stout/ den leelijcken schoon.
't Gout maeckt den bloden stout/ den plompen konstich/
Den leelijcken schoon/ en den strenghen Rechter jonstich/
Die (mits van 't ghenadighe Goudt veel t' ontfanghen)
Verlanght het leven.
Ghenadelijck 't verbeurde leven kan verlangen/
Men mach niet wenschlijcker alst Goudt bedencken.
Soo datmen niet wenschelijcx en mach bedencken/
Of 't overvloedich Gout krygt met schencken.
Dits groot/ maer noch veel grooters kan 't Gout ons ge-
Want deur miltheyt verkrijchtmen 't eeuwige leven. (ven/
Ghemerckt Aelmoessen den Mensch van sonden vrijen/
Ende brengen die ziel in 't hemelsch verblyen/
Machmen oock yet beters wenschen of begeeren?
Al dit mosten die slechte ouden ontbeeren/
D. Ouden verstonden des Goudts aerdt niet.
Deur 't ontberen van des Goudts overvloedicheyt/
En oock deur heur simpele onvroedicheyt/
Die des Gouts aert noch werckinge niet en verstont.
Hierom na dien 't Gout voormaels lag in s' werelts gront/
Verborgen/ onbekent/ongebruyckt ende ongeacht/
Daerom was d' oude Werelt Yser/ en de tegenwoordighe Goudt.
Dat nu elck kent/mint/bruyckt en vergaert met alder macht/
Soo blijckt d' oude Werelt Yser/ ja vermolsemt Hout/
En de tegenwoordige daer tegen fijn louter Goudt.

EYNDE.

L O F
Van de
Gevangenisse.

Godt almachtich is wonderlijck is zijn wercken/
In al's menschen doen mach men oock wonder mercken/
En ick moet wonder schrijven/ soo 't hert onrustich//is/
Om een Paradox/ dats wonder sproock te bewysen
Want ick denck de ghevanckenisse te prijsen/
In 't bethoonen/ datse wenschelijck en lustich// is.

't Verkrygen der begeerten van 't goedt menschelijck
Is voor allen menschen lustich en wenschelijck/
Soo is oock mede 't ontgaen van 's menschen quade/
Dit goedt is Deucht/ 't quaedt sonde/ want ware deuchde
Salicht den mensche/ met gestadige vreuchde
Maer sonde boet hen selfs/ en quelt met ongenade.

Nu oeffent de Kercker den goeden met verblyden/
Den quade doetse boosheydts hanteeringe af-snyden/
En geeft so den goeden vreucht/ den quaden ruste:
Baertse dan in den manlijcken verduldicheydt/
En vrijdtse d'andere van quellijcke schuldicheydt/
Ist de Kercker dan niet een wenschelijcke luste?

Maer sal hier yemandt seggen sy rooft den vryheydt/
Dit is der menschen meeste lust/ begeerte en blyheydt/
Hoe kan vryheydts verlies eenichsins lustich wesen?
Merckt: misbruyckte vryheydt quetst en is schadich/
Daer af verlost de gevanckenisse gestadich/
Dat van 't quaedt verlost/ werdt te recht gepresen.

Ist voor den onwysen kinderen niet te wenschen/
Dat hen trouwelijck by den sorchvuldigen menschen/
Vuyr/ mes/ en al dat quetselijck is werdt onthouwen?
Want het soude in haer misbruyck en handen/
Hen doodelijck wonden en smertelijck branden/
Het is voorwaer lustich dat beschermt voor benouwen.

Vryheydt is macht hebben om wil te volbringen/
Die wil meynt des menschen nut in alle dingen/
Maer sy verkiest dickwils schade deur sotheydt bedrogen/
Dan is haer nut des volbrengers macht te derven
Want soeckende nut/ souse hinder verwerven/
Wie soude zijn eygen schade doch wenschen mogen?

M Den

Den onwysen staet dan wenschelijck te begeeren
Den macht van haer sotten wille te ontbeeren/
Om soo haer bederffelijcke schade t'ontkomen:
Nu zijn alle menschen op aerden soo onvroedt/
Datse niet en weten/ wat hen quaedt is oft goedt/
Des zijn alle menschen sot/ niemandt uytgenomen.

Soo volcht/dat voor alle menschen op der aerden
De kercker nut is/ lustich/ begeerlijck van waerden/
Want die rooft hem/ van macht en verdriet te proeven/
Voorwaer van 't verderven is elck hen afkeerlijck/
Soo is niemandt dan verdervens macht begeerlijck
Vryheydt derven is dan lustich/ want sy werckt bedroeven.

Alsoo wrocht de vryheydt van ons eerste Vader
Pijnlijcke droefheydt voor de menschen allegader/
Als zijn onverstandt 't verderven ginck verkiesen:
Ach had hy die schadelijcke vryheydt ontbeert/
Hy en wy waren noch onschuldich ge-eert
In 't Paradijs sonder dat te mogen verliesen

Wyser dan Adam was den vernuftigen Vlisses,
Die wetende dat 's menschen vryheydt onwis//is/
Haer sotticheydt met willige banden bedwanck:
Want hy om van zijn vrije lust niet te zijn verrast/
Hem selven dede vangen en binden aen de mast/
En ontquam soo der Syrenen aentreck en gesanck.

Gemerckt dat de menschelijcke zinnen onvast// zijn/
Soo dat wy door onse blinde vryheydt dick in last// zijn/
Ons qualijck vaert werckende deur sot bedencken.
Wie sou hem selven niet voor een wensch toe-schryven/
Dat hy op 't scheeps boordt moeste blyven/
En macht derven om hem selfs te verdrincken?

Nu weder de gevangens die zijn tweevuldich/
Want alle gevangens zijn schuldich oft onschuldich;
De schuldigen vangt men om misdaedt oft borgen/
De misdaet is oock doodelijck of niet/
Den doodt-schuldigen quelt een oneyntlijck verdriet
Soo men 't waent/ en d'ander ontwijflijck sorgen.

Als den quaden sterft/ soo eynt hy sijn droevige quaetheydt/
Dit is 't gene/daer in sijn wenschelijcke baet leydt/
Ist niet lustich druck en 't quaet datmen vreest t' ontvlieden?
Hy weet dat hy doch van hem selfs eens sterven// moet/
Des hy hem begheerlijck om sijn quaedheyt te derven// spoet/
Want de doot is wenschelijck voor ellendighe lieden.

Oock

Oock is de quaet-doender ſoo ſtervende anderen nut/
Want d'exemplaer ſtraffe deur vreeſe veel quaet beſchut/
Dus valt ſijn doot vermaert/ vruchtbaer en ſtichtelijck/
Ander en leven hen ſelfs noch niemant tot profyte/
En werden 't leven nae pynlycke ſmerte quyte/
Maer deſe ſterft gheſont/ ſpoedich en lichtelijck.

Eenighe vereeren Sinte Barber/ met kaerſſen wichtich/
Biddende devoot om eenighen doot voorſichtich/
Dat hem dick miſt/ dan quets het onverſien geſchut meeſt:
Maer den Kercker/ houd den doot ſtadich voor ooghen/
Dat hem de gevangens daer na ſchicken moghen/
En maeckt datmen deur 't dickmaels vreeſe den doot niet en vreeſt.

Js dees gevangens miſdaet dan niet dootlijck/
Die Kercker doet hem ſijn quade laten nootelijck/
Want nu den Menſch altyt wat moet doen/ 't ſy goet oft quaet/
Soo volcht dat hy 't quaet latende 't goet moet plegen/
Goet doende/ wert goetheyts aerd en 't goet verkreghen/
Soo verkrijght de Kercker 't begeerde goet vroegh en laet.

Valt het verkryghen van 't ghewenſchte goet niet luſtich?
Dit verkrijght den gevangenen deur den Kerker ruſtich/
Js dan den Kerker niet wel een luſtighe ſaecke/
Dat ick ſegge die banden 't quaet doen te beletten/
't Blijckt datmen daer mach noch roven/ moorden/ affſetten/
Noch knevelen/ overmidts die gherede wraecke.

't Js oock wenſchelijck dat van 't geſichts becoringhe
Van 't vleys begheerlijckheyt/ en 's herten verſtoringhe
De gevangen overmits de boeyens wert verloſt/
Want hy ſit doncker/ oft hy ſiet niet dan onluſt/
Des heeft hy geen quade begeerten noch onruſt/
En ſterft ſoo de ſonden dat hem luttel moeyte koſt.

Niemant en is ſoo vuyl hy waer gaeren reyn ghepreſen/
Bemint elck der deuchden ſchijn/ hoe veel meer 't weſen.
Die Kerker maecktet oock/ en door dien wordt 't lijf heel reyn/
Naer dien dan de banden/ de hoochſte wenſch verkrygen/
Wie ſou haer wenſchelijck luſt konnen verſwygen?
Sy geven een ſuyver hert aller deuchden fonteyn.

Die Kerker doet de ſonden treurich bedencken/
Sy kan door af-latingh en berouw/ de booſheyt krencken/
Sy baert door 't ſtraffende onderwys ſelfs kenniſſe/
Sy maeckt den Menſche door oordeel ten goeden ſpoedich/
Ghedultich/ gehoorſaem als een lam/ ſachtmoedich/
Vorderende ſoo de deucht met der ſonden ſchenniſſe.

In den Kerker spreecktmen dagelijcks van sterven/
Dit vermaen doet de doodlijcke sonde derven/
Want men gedenckt daer by's menschen oock Godts oordeel/
Dan komt uyt de vrese/ onnut van slevens noot/
Een salighe vreese/ voor de eeuwighe doot
Dits wijsheyts begin/ wat dunckt u is dat gheen voordeel?

Is dat gheen voordeel om begeerich na te loopen?
Is dat gheen Peerle/daerment al om soude verkoopen?
Is dat niet 't nodelijckste/ en by Magdalena verkooren?
Wat machmen hier doch wenschelijcker begeeren
Dan de verstant bernende vreese des Heeren?
Die dees vint/ al verliest hy 't al/ heeft niet verlooren.

Dit is 't heylsaem voordeel/der Hoeren en Boeven/
Den welken haer sonden meer dan die klupsters bedroeven/
Des sy oock voor den schijnheylighe sullen ingaen/
Och/ waer dit verstant by elck gevangen misdadich/
Godt soude haer aller ontbermen genadich/
Maer nu vintmer veele die 't in een verkeerde sin slaen.

De banden betemmen dees wilde dieren fel/
Als rasende Menschen/die in 't duyster bedaeren wel/
Oft als deuchnieten/ die de Casteelen woest maecken/
Niemant is soo verwoest/de sloten maken hem tam
Als daer yemant verandert in een Lam/
Hoe sout genesende goet niet soetlijck smaecken?

Maer is yemand uyt pennincklicke schult gevangen/
Die en heeft geen anxt voor 't schandelyck hangen/
Want selden sietmen die groote dieven op knopen.
Dees gevangen is schuldigh/ buyten/ oft met syn schult/
Ist zyn schult niet/ soo heeft hy lichtelyck gedult/
En pijnt hem niet seer om uyt de banden te lopen.

Want sulcke menschen en vinden hun selven niet bedrogen/
Als die met smaeds hasert naer goed'ren pogen/
En komen soo in gevancklicker vooghdijen:
Als een Paert tot zyn bederven hout woest en wilt/
Door des opsitters konste met den toom rustigh wert gestilt/
Dat hem tot zyn gemack soetelyck laet berijen.

Soo werd die deught betemt van 't woedelyck hollen/
Van 't moeyelyck leven/ van 't onvroedelick sollen
Door den matigen toom van de Kerker bedaert.
Dit let hen het drincken/ hoereren en vechten/
Wonden/ dootslach/ en ander ongerechticheyts knechten/
Soo datse hen gesont ende onschuldich bewaert.

Dit is noch alleen niet/ wantse avond en morgen
Den sorghledigen menschen den kost can besorgen/
Die anders in gebreck hongerigh waren vergeten.
Alsoo verlost de Kercker voorsichtigh en kloeck
Die gevangens van Adams pynlicke vloeck/
Datse sonder sweet haers aenschyns 't broodt waerdigh eten.

Sonderlingh als 't valt dat een milde Merten/
Met een sorghvuldige Anna getrou van herten/
D'arme gevangens oock gerieven ryckelyck:
Want dan zynse in 't volle leutje lecker-landt/
Hebben de onbesorghde kost/ vreesen voor geen vrecker handt/
Laten 't vogelken sorgen/ en singen Musyckelyck.

Dese moghen op haer eyghen Acker niet bouwen/
Des verlanght hem niet te vlieghen uyt de Couwen/
Want sy moghen nae lust eten/drincken/en slapen/
Recht als de gnortende onreyne beesten
Genieten sulcke edele swynige geesten/
Der Epicurenen salighe yt rechtschapen.

Maer diemen doet vangen buyten haer schulden/
Is om haer deucht/ oft om een ofte thien 1000 gulden/
Inde betalinghe vande welcke sy faelen
Sulcke hadde de fortuyn met armoede gedreycht/
Maer gevangen maeckt hyse rijck uyt ionste geneycht/
Hem van alles versiende/dat andere betalen.

Al en gaet hy niet uyt hy hevet van gheen doen
Want een ander haelt sijn behoefte avont en noen/
Die hem aen-dient/vlytich/weeldich en begeerlijck/
Wat schaet den geldeloose broerkens het derven van 't gelt/
Alst een ander voor haer wellust mildelijck telt/
Dus is een penninckskien te hebben eerlijck.

Moet dan yemant om deucht gevanckenis lijen
Alst onderwylen wel valt in Turckijen
Daer 't den quaden lust is den goeden te vernielen
Soo is hy een ionger van Godlijcke klaerheyt/
Die wacht hem met onverwinnelijcke waerheyt/
Om hem te bevrijen van de banden zyner zielen.

Wat baet hen 's werelts vryheyt diens ziel is gebonden
Met duysent aenclevende dootlycke sonden?
Wat scha'et oock de rijcke Ziel dees lichaems banden?
Niet/ hy pronckt met zyn Meesters cluysters eerlyck/
Meer dan menigh Zot met ketens van goud begeerlyck/
Der vromen boeyens eeren hun den vanger tot schanden.

Veel deuchtsame Heydens/soo strijtbaer als geleerdt/
Hebben met haren gevanckenis den Kercker ge-eert
Als Socrates, Phocion, Regulus, en meer anderen
Oock soo veel Propheten/ Apostelen/ en Gods vrienden
Die den Heer vrolijck inde gevanckenis dienden.
Dat mense ontallijck vindt in schriftuers door-wanderen.

Dat nu de banden geen droefheydts oorsaeck en zijn
Merckt men lichtelijck /aen d'onderschept tusschen droefheyt en pijn/
Want droefheydt is een waen bestaende in 't gemoet/
Spruytende uyt meyninge dat de mensch yet quaedt geschiedt/
Maer pijn is smert in lichaem/ geen treuren noch verdriet
En komt uyt honger/ dorst/ oft gequel/ in vleys en bloedt.

Gevangen te zijn en is geen pijn voort 't lichame/
Want de plaets is grooter dan 't lijf/ warm ende bequame/
Oock mach 't lichaem spijs en dranck genoech gebeuren/
De wyse man en heeft geen waen / maer goedt verstandt/
Dat noyt in banden yet sichtbaers quaedtheydts vant
Dus mach hem die gevanckenisse niet doen treuren.

Der onwyse sotten droefheydt vergaet metter tijdt
Want die voelt dat hy noyt pijnlijcx en lijt/
Als die gesondt/ vet/ sterck/ in boeyens leeft/
Hy treurt niet dat zijn ziel in des lijfs Kerker woont/
Des hy 't snoode lichaem oock niet en verschoont/
Dat veel reynder en ruymer gevanckenisse heeft.

Men siet dese veel tijdt na uytkomen verlangen/
Maer alle menschen zijn inde Wereldt gevangen/
Van welcke/ de duysentste niet na verlossinge hoopt/
Want elck weet/ sal hy de Hemelsche vryheydt erven;
Dat hy in 's wereldts gevanckenisse de doodt moet sterven/
Maer de hoop van d'ander dick banden en doot ontloopt.

De trou hecht man en wijf/ dat geen van hen beyen
By andere mach slapen/ sy mogen oock niet scheyen/
Alsoo dwingt de Kercker den menschen op een stede:
Gelijck een vrou voor een man/ is een plaets genoech
't Quelt een man niet/ maer een wijf te hebben t' zijn gevoech
Dies heeft oock die gevangen in een plaetse zijn vrede.

Maer de gevangen (denckt men) moet zijn wijf ontbeeren/
Is dat een deuchdelijcke vrouwe met eeren/
Soo verandert het verlangen/ die liefde besondere.
Die trouwe doet haer proeve/ dat verlusticht de man/
Des byslapens satheydt maeckt zijn krachten niet wan/
Maer 't afwesen maeckt den man vromer en gesondere.

Ist een

Ist een quaedt wijf soo elck de syne waent gemeenlijck/
Wat verdriet is 't hem ghescheyden te zijn eenlijck
Van een twistich/ listich/ klappich/ snappich/ heyloos wijf?
Dees is pijnlyck te hebben en lustich te missen/
Want haer afwesen doet stadighe onrust slissen/
Soo streckt de Kerker en Kerckhof voor ziel en lijf.

Sy toont de vrienden en kan veel onlust beletten/
Diemen heeft in 't reysen/ honger/ kout en hetten/
Regen/ windt/ vallen/ arm/ been/ ia den hals te breken/
In stock sittende/ machmen in Zee niet verdrincken/
Men hoorder geen moordelijcke Swaerden klincken/
Want de Weerloose en vecht niet/ en wert oock niet doorsteken.

Eyndelijck rust is 't eynde van al 's menschen wercken/
Dus is sy beter dan d' arbeyt/ een kint sou 't mercken/
Inde gevanckenis viertmen altijt rustich/
Daer by/ en by al 't verschreven klaerlijck mach blijcken/
Dat gheen vryheyt by haer is te gelijcken/
En dat de ghevangenis wenschelijck is en lustich.

Maer nu op dat oock niemant en waen/
Dat ick hier soude willen bestaen
Vande gevanckenis een Hemel oft Prieel te maecken/
Soo wil ick hier het zeyl gaen swichten/
Om wederom van nieus te dichten
Eenige andere stichtelijcke saecken.

Begonnen ende voleyndt inde gevancknisse,
't Iaer seven en sestich op Vrouwen ontfangenisse.

D. V. COORNHERT.

T' AMSTELREDAM,

Ghedruckt by Paulus van Ravesteyn.

ANNO 1620.

u